

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ
ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ:
сваког месеца.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
МАРКО ТРИФКОВИЋ
ПРАВОЗАСТУПНИК.

УРЕДНИШТВО:
Краљев трг Бр. 2

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО
МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV
БИВШИ КРАЉ СРБИЈЕ

Рођен 10 августа 1854;
Проглашен за Кнеза Србије 20 јуна 1868;
Узео владу у Своје руке 10 августа 1872;
Проглашен за Краља Србије 22 фебруара 1882;

ОДРЕКАО СЕ КРАЉЕВСКЕ КРУНЕ
у корист Свога Сина,

Његовог Величанства
КРАЉА АЛЕКСАНДРА I
22 фебруара 1889.

Преминуо 29 јануара 1901.

Мир души Његовој!

О ОСОБНОЈ ТУЖБИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*)

І. Основ кривичне истраге.

Истицање јавне природе Кривичног Права у развићу савремене државе довело је неопходно до правила, да се кривична дела извиђају по службеној дужности. Истрага кривичних дела је право и дужност државе.

Питање, која се кривична дела извиђају по службеној дужности, јесте материјално-правне природе. У казним законима се, међутим, поред кривичних дела, која се извиђају по службеној дужности и која чине велику већину, налази читав низ таквих, која се извиђају и казне само тада, ако постоји тужба повређеног, или других лица.

У прва времена и код некултурних народа није тако било. Тамо се није знало за јавну природу Кривичног Права, па се с тога већина кривичних дела извиђала и казнила само у случају, ако то захте онај, који је повређен каквом противправном радњом.

Кад се за јавну природу Кривичног Права већ са знало, али док се није био развио ни инквизиторски поступак нити је било јавних службеника, чија је дужност била подизање јавне тужбе, ова је била остављена особним лицима. Тако је било у републиканском Риму, где је сваком грађанину било допуштено право оптужбе, и где су се грађани непосредно пријављивали као тужиоци, у ком случају су били дужни, да се старају за доказе и све остало, што је за истрагу и суђење потребно. Слично томе важи и данас у Инглеској, где је дужност особних лица, да под извесним околностима подижу јавну тужбу.¹⁾

*) Одломак из повеће расправе *О истрази у кривичним делима*.

¹⁾ *v. Hollendorff, Rechtslexikon* стр. 175 и даље.

Тек на вишем ступњу развића државне идеје јавља се задатак државе, да истражује и казни кривична дела. Држава је у првом реду позвана, да се стара за одржање правног поретка, закона и особних интереса, с тога је и дужност њена, да истражује како кривична дела, којима се непосредно напада јавни интерес па и сам опстанак државни као н. пр. кривична дела противу краља, отаџбине и т. д., тако исто и она, којима се непосредно не руши државно биће и правни поредак, него интереси појединаца као н. пр. убијство, крађа и т. д., али којима се посредно нарушава јавни интерес, који држава ради свога опстанка мора да штити. За сва ова кривична дела није потребна ничија тужба, да би се могло отпочети извићање. Државне власти, које су позване, да се старају о јавном поретку, приступају извићању, чим је тај поредак угрожен каквом противправном радњом.²⁾

Овај задатак државе добио је своју практичну примену прво у *инквизиторском поступку*, у коме је судија и последник било једно лице. Непрактичност ова била је очигледна, те је морало наступити одвајање судске од следне власти. Ово одвајање је прво извршено у Француској, где је створена установа *државног правобранства* (*ministère public*), коме је поверена истрага кривичних дела³⁾. Немачка се угледала на Француску, те је и она завела државно правобранство под именом *Staatsanwaltschaft*, чија је дужност била истрага кривичних дела и подизања јавне тужбе.⁴⁾

Овај монопол државног правобранства за извићање кривичних дела био је извор појавима, у којима држава није могла свуда повољно да реши свој правни задатак. Савремена уставна држава противи се томе, да се, по себи правилно, извићање кривичних дела врши по службеној дужности са искључењем сваког учешћа особених лица. У апсолутној држави било је то јасно због искључиве државне бриге о интересима правног поретка, да је сваки био навикнут, да се осећа задовољним истрагом, коју воде државне власти. Међутим и поред усвајања јавног обележја Кривичног Права, није у свима случајевима оправдано извићати кривична дела без икаквог

²⁾ *Ullmann*, Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts стр. 206 и даље.

³⁾ *A. Laborde*, Cours elementaire de droit criminel стр. 417 и даље и 437 и даље.

⁴⁾ *Plauck*, deutsches Strafverfahren стр. 205 и даље.

обзирања на повређеног, оштећеног и т. д. При овоме ваља имати на уму два обзира супротне врсте.

Има случајева, у којима се несрећно стање онога, који је погођен каквим кривичним делом, тек почетком извиђања овога тако погоршава, да баш сама истрага чини последице кривичног дела тежим, и обзиром човечности су за то, да јавни интереси за кажњење кривца уступе пред интересима повређеног, оштећеног и т. д. Ово вреди за кривична дела повреде полне части, браколомства и овима слична, јер ма да је дужност и интерес државе, да извиђа и казни на пр. завођење једне петнаестогодишње девојке, ипак овоме државном интересу на супрот стоји интерес обешчашћене или њених родитеља и њене породице за невођењем истраге. За њу би можда истраживање и претресање ове ствари била највећа и најтежа повреда.

У другим случајевима је незнатност правне повреде и право извесних особних лица, да слободно располажу повређеним предметом, тако јасно, да се нарушење јавног правног поретка, које је битна претпоставка за свако кажњење, може сматрати да постоји само под претпоставком, да је повређени подигао тужбу. Ова се кривична дела тичу непосредно највише оне личности, којој су учињена. Њима се више вређа особни но јавни интерес, с тога се и не могу извиђати без тужбе дотичног лица. Таква су дела: лака телесна повреда, проста крађа и др.

Овим смо у кратко изложили појам кривичне истраге. Видели смо, да је држава позвана да од противправних напада штити како правни поредак и јавни интерес, тако и интерес својих држављана, јер се угрожавањем интереса појединаца угрожавају и интереси државе као целине. Последица овога је правило, да је дужност државе, да извиђа и казни кривична дела по службеној дужности. Утврдивши ово као правило, видели смо, да оно није апсолутне природе, већ да оно трпи и изузетака т. ј. да има кривичних дела, којима се у првом реду и поглавито напада интерес појединаца и да се општи интерес гледа угроженим само тада, кад повређени затражи заштите. Код ових кривичних дела држава се не упушта у извиђање по службеној дужности; она то чини само у случају, ако онај, који је кривичним делом погођен, захте. Једном речи ова се кривична дела

извиђају и суде само на тужбу особног тужиоца. Пошто је правило, да држава по службеној дужности извиђа кривична дела, то је ових и највећи број у казненом законнику.

За овим ћемо видети у чему се састоји особна тужба и која су то кривична дела, која се по истој извиђају.

II. Особна тужба.

И наш законодавац, као год и туђински на које се овај угледао, усвојио је за основицу поступка правило, да се кривична дела извиђају по службеној дужности. То правило исказано је у § 4. крив. пост. у коме се вели: „истраживање свију казнимих дела бива по званичној дужности, где законом није друкчије наређено.“ Али, као што се из овога законског наређења види, постављајући за правило ислеђење кривичних дела по службеној дужности, законодавац није искључио почетак кривичне истраге и на који други начин. У казненом законнику предвиђени су случајеви, који се неће извиђати по службеној дужности, већ само по тужби особног тужиоца.

Ти су случајеви: §§ 173, 175, 176, 179 и 180 — телесна повреде; §§ 188, 189, 190 — отмица девојке; §§ 196, 197, 199, 200 — браколомства, одвођење туђе жене или петнаестогодишње девојке с њеним пристанком; §§ 209, 210, 213, 216 — лажно оптужење, опадање и повреда части; §§ 235 и 236 — крађа међу сродницима и млађих према старијима; §§ 253 тачка 1, 2 и 258 — превара; §§ 289, 290, 291 и 292 — повреда туђих ствари; §§ 282 и 283 — злоупотреба поверења. Сем ових случајева, предвиђених у казненом законнику, има и других, које предвиђају неки споредни закони као на пр. закон о штампи § 32 тач. 1; закон о шумама члан 130; закон о накнади штете учињене злонамерном паљевином и намерним противзаконим поништајем ствари чл. 1, и т. д.

Подизање тужбе у свима овим случајевима мора бити погодба за кривичну истрагу, али не и за кажњење, с тога се она има узети као *процесна претпоставка*. Непостојање тужбе има за последицу обустављање поступања, а не ослобођење оптуженог.

Законодавац уређује питање о особној тужби на овај начин:

1. Особни тужилац за кривична дела, која се по казненом законнику само на тужбу појединог лица (или више њих) ислеђивати и казнити могу, дужан је ради започињања кривичне истраге поднети тужбу. Ова може бити поднета на два начина:

а) *усмено*, у ком случају је особни тужилац дужан доћи последној власти, која сама овако усмено поднету тужбу ставља на протокол и

б) *писмено*. Писмено поднета тужба треба да је уредна т. ј. треба да је поднета од надлежног лица, да су у њој изложени сви докази, које тужилац има и којима своје тражење доказује и да је поднета надлежној последној власти. За извиђање кривичних дела надлежна је полицијска власт, која је дужна, чим овако уредно поднету тужбу прими, да ислеђење предузме.

2. За подношење тужбе надлежан је:

а) Ако нема нарочитог законског наређења, као што је на пр. у §. 218 казн. законика, онда је на првом месту надлежан *онај, који је кривичним делом повређен* т. ј. носилац правног добра, које је непосредно угрожено кажњивом радњом, тако власник код повреде туђих ствари или код крађе и т. д.

б) Место повређеног може тужбу подићи и његов *законски заступник* (односно старатељ). Овај случај може наступити, кад је повређени малољетан, душевно оболео или кад је какво правно лице повређено. Тако § 216 казн. зак. наређује да како за увреду тако и за клевету може отац тужити за своје непунољетно дете, муж за своју жену, а старатељ за пушилу. За телесне повреде према § 181. казн. зак. за децу могу родитељи и старатељи, а за жену може муж тужити.

Ну може да наступи и такав случај, да је сам законски заступник виновник или учесник, или да је намерно пропустно, да подигне тужбу, то би се за тај случај имао поставити нарочити заступник, коме би била дужност да тужбу подигне.

3. Право подизања особне тужбе *застарева за годину дана* (§. 76 казн. зак.) Сваки, који је по закону позван, да за кривична дела, која се извиђају на особну тужбу, исту подигне дужан је то учинити у року за годину дана. Рок почиње тећи онога дана, кога је надлежни за подизање тужбе сазнао за извршење кривичног дела или за виновника односно ма и једног учесника у кривичном делу.

Ако има више лица, која имају право на подизање тужбе (тако кад једна реч увреди више лица), то су они независни један од другог, и за сваког појединог важи раније напоменуто правило. Ако дакле један од више лица, која имају право подизања особне тужбе, пропусти, да у року од године дане, од кад је дело учињено или од кад је за њега или виновнике сазнао, да код надлежне иследне власти подигне тужбу, то се тиме осталима никако не искључује право подизања тужбе, само ако нису пропустили једногодишњи рок у коме су је били дужни подићи (§. 76 став 2 казн. зак.)

Подизање тужбе т. ј. изјава, да се захтева истрага може доћи и преко *опуномоћеног заступника*, кога за поједини случај овласти онај, који има права на тужбу.

4. Тужба је *неделива*. Истрага се има водити противу свију, који у радњи суделују (виновника, учесника) као и противу помагача, па макар тужба била управљена на кажњење само једне од ових личности. С тога је и ограничење тужбе на поједина лица искључена.

5. Особни тужилац може од тужбе *одустати*. Одустајак од тужбе има за последицу прекидање сваког рада по кривичном делу. Тренутак докле особни тужилац може својим одустанком обуставити ислеђење, није код свију кривичних дела подједнак. Казнени законик то уређује различито, тако у § 216. тужилац ће за дело увреде части или клевете у свако доба моћи одустати, па и само извршење пресуде задржати. У §. 197 казн. зак. законодавац наређује, да муж може жени својој, која је осуђена за то, што је блуд проводила, опростити и кад почне казну издржавати али то право он нема према женином сакривцу. Али законодавац није код сваког кривичног дела, које се извиђа по особној тужби, ставио оваква наређења, по којима ће се знати, докле истрага зависи од особне тужбе. Тако има дела за која само вели, да ће се почети извиђати на тужбу повређеног као што је на пр. § 181 казн. зак., из кога се види, да ће се дело лака телесна повреда ислеђивати само на тужбу особног тужиоца, али не одређује последњи тренутак, кад тужилац од тужбе може одустати. Исти случај имамо у § 253 тач. 1 и 2, у коме се вели, да ће се варалица казнити само на тужбу особног тужиоца, али се такође не вели ништа, докле ће тужилац имати право, да од тужбе одустане.

Сви ови случајеви, који немају свог наређења о томе, докле ће особни тужилац моћи одустати од тужбе, решаваће се по одредби § 33. крив. пост., по коме ће особни тужилац моћи у оним случајевима, у којима у казненом закону није ништа казано, одустати од тужбе, докле год пресуда није постала извршном. Дакле особни тужилац може располагати извиђањем и суђењем како код иследне власти тако и код суда само до извршности пресуде. Кад пресуда постане извршном, тужилац губи своје право опроштаја, јер после тога тренутка нису више у питању само његови особни већ и јавни интереси.

6. Право на тужбу је *чисто личне природе*, с тога и не прелази на правне наследнике повређеног. Од овога чини изузетак § 216 тач. 2 казн. закон., који предвиђа случај, да је увређено лице тужбу подигло и умрло, или да су му друге какве сметње на путу стајале, те тужбу није могао подићи. У овом случају могу после смрти увређеног продужити ислеђење или нову тужбу подићи његови сродници по крви: претци, потомци, браћа и сестре, а и његов супруг.

7. Видели смо да законодавац у § 31 крив. пост. наређује, да ће особни тужилац подносити тужбу за кривична дела, која се само на тужбу особног тужиоца ислеђују. Не може се извести, да се овим наређењем хтело, да се особни тужилац не може јавити у кривичним делима, која се извиђају по службеној дужности. На против, и у овим делима законодавац допушта, да се особни тужилац може појавити са тужбом и тражити како казну тако и накнаду штете. Да је то била намера законодавчева, види се из § 34 крив. пост., по коме се особни тужилац може жалити на решење истражне полицијске власти, којим је од тужбе одбијен, па било да се кривично дело извиђа *по службеној дужности* или само по тужби особног тужиоца. Овим је јасно исказано, да се особна тужба може подићи не само код кривичних дела, која се извиђају по особној тужби, већ и код оних, која се извиђају по службеној дужности као на пр. код опасне крађе, разбојништва, убијства и т. д.

8. Напоменули смо раније, да је полицијска власт надлежна за извиђање свих кривичних дела. Истражна власт може како пре започетог ислеђења, тако и у са-

WWW.UNMOM току исто обуставити. Она ово прекидање кривичне истраге не може учинити произвољно, већ само из узрока, које је законодавац предвидео у § 29 крив. пост. Кад истражна власт нађе, да постоји ма који основ за прекидање истраге, то она исту прекида решењем. Противу тога решења, којим се кривична истрага прекида, особни тужилац може изјавити жалбу, па било да се дело, које се решењем расправља, извиђа по службеној дужности било по тужби особног тужиоца (§ 34 крив. пост.) Особни тужилац се у овом случају има својом жалбом обратити првостепеном суду, који је по закону од 15 октобра 1896 год., надлежан за расматрање. Пре овога закона по § 34 крив. пост. за ово расматрање био је надлежан Касациони Суд.

У краткој историји развића појма кривичне истраге, коју смо раније изложили, видели смо да су постојале две супротности. У старој држави и старом праву жртва кривичног дела била је једини покретач кривичне истраге. Не само да је истрага зависила од тужбе појединца, већ је иста могла бити и обустављена одустанком овога од тужбе.⁵⁾ Са развитком државне идеје, кад се држава сматрала за позвану, да, ради одржања себе као целине, мора да штити и интересе појединаца, у тој таквој апсолутној држави отишло се у другу крајност, где је држава сама себе огласила за надлежну за извиђање кривичних дела. Видели смо да овај монопол државе за истраживање кривичних дела није свуда довео до повољних резултата, јер удео, који данашња држава даје својим држављанима у вршењу њених најважнијих послова, тражи се и у области истраживања кривичних дела.

Ако се пође од тога, да општи интереси, ради којих се по правилу и води кривична истрага, само тада налазе праве заштите, ако ову и интереси појединаца такође налазе, то се онда и њима мора дати извесан удео у извиђању кривичних дела. Потреба и оправданост овога је неоспорна. С тога се данас у науци као правилно позитивно правно уређење истраге кривичних дела може обележити само оно, које особним лицима у извесном обиму обезбеђује удео у извиђању кривичних дела. Оправданост овога признала су и савремена зако-

⁵⁾ А. Laborde, Cours elementaire de droit criminel стр. 464.

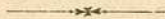

www.unilibrary.org
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кодаводства и у законцима свију напреднијих држава налазимо одредбе, по којима се извесна кривична дела могу извиђати и судити само на тужбу особног тужноца. Као пример навешћемо овде неколико држава. Тако француски казнен законик предвиђа случајеве, који се извиђају само по особној тужби као што је на пр. чл. 336 и 339 — браколомство,⁶⁾ чл. 29 зак. о штампи — клевета и увреда и т. д. У немачком казненом законнику кривична дела, која се по особној тужби извиђају, јесу на пр. §§ 170, 172, 179, 182, — браколомство, провођење блуда, завођење младе девојке; §§ 194—196, 232 — увреда, крађа, утаја, превара према сродницима и т. д.⁷⁾ У аустријском казненом законнику јесу на пр. §§ 487—494 — увреда; § 503 браколомство и т. д.

Наш законодавац, као што смо видели, угледајући се на туђинска савремена законодавства и науку, такође је увидео оправданост особне тужбе, па је у казненом законнику предвидео кривична дела, која се само по особној тужби могу извиђати и судити, о чему је раније више било речи.

Д-р Божа В. Марковић

⁶⁾ R. Garrand, Traité théorique et pratique du droit penal français cop. кн. IV. стр. 546.

⁷⁾ v. List Lehrbuch des deutschen Strafrechts (10 изд. Берлин 1901.) стр. 175.

ОБРАЗОВАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

— РАСПРАВА ИЗ СРПСКОГ УСТАВНОГ ПРАВА —

(СВРШЕТАК)

5. *Оверавање пуномоћија.* — Скупштински пословник не каже кога тренутка долази на ред оверавање пуномоћија у Скупштини. У пракци се ради обично овако. Првог састанка који сазове, пријавни одбор подноси Скупштини извештај о посланичким пуномоћијима, која је прегледао. Тај се извештај у главном састоји из два дела, у једном се говори о оним пуномоћијима која по мишљењу одборском треба оверити; у другом пак, о оним пуномоћијима која по мишљењу одборском, или према жалби полицијске власти или појединих бирача, не треба оверити. Речено је већ, да само о овим последњим пуномоћијима одбор реферује о сваком понаособ, док за остала пуномоћија даје мишљење за сва укупно да их треба оверити. Сада, први део његовог извештаја, Скупштина усваја одмах, чим јој се тај извештај прочита. Пуномоћија која јој одбор препоручује да овери, она оверава сва заједно, једном и истом одлуком, без дискусије, управо на реч пријавног одбора. То је готово за неколико минута. Што се тиче оних пуномоћија о којима је одбор реферовао понаособ, било због примедба које је имао на њих да учини, било због жалби које против њих постоје, — оверавање тих пуномоћија одгађа се до отварања Скупштине. Тек кад се она отвори, ставља се на дневни ред тај део извештаја одборског који је намењен тим, тако да кажемо, оспореним пуномоћијима. Онда се претреса свако од њих понаособ, и о сваком се доноси засебно решење. Из овога излази, да ни у пракци није расправљено то питање, кад долази на ред оверавање пуномоћија у Скупштини. Једна од њих оверавају се пре њеног отварања, а друга после тога.

Да је бар у пракцици утврђено, кад долази на ред оверавање пуномоћија, онда би несумњиво сва пуномоћија била оверена једновремено.

У оправдање оваке скупштинске пракције наводи се овај разлог. Решавање о оспореним пуномоћијима мора се оставити за после отварања Скупштине за то, што, све док се не отвори, Скупштина нема права решавати (састанак скупштински од 9 маја 1884). Овај је разлог недовољан. Од две ствари једна, или Скупштина нема права решавања, пре него се отвори, или га има. Ако га нема, онда је очевидно, да она не може решавати ни о каким пуномоћијима, не само о оспореним, него ни о неоспореним. Међутим, ми смо видели да Скупштина, у пракцици, решава о неоспорним пуномоћијима и пре свога отварања, и ако би у том тренутку требало да буде лишена права решавања. Иначе, не може се тврдити апсолутно да Скупштина, све док се не отвори, нема права решавања. Кад би то било тачно, Скупштина не би могла бити никада отворена. Њеном отварању претходи њено конституисање, а из чега се ово састоји него опет из аката решавања? Зар Скупштина не решава онда кад бира прво пријавни одбор, па онда своју сталну управу? Ни они који јој споре право да решава о оспореним пуномоћијима пре свога отварања, не иду тако далеко да јој споре право да она и пре тог момента изврши та два избора. Према томе, не може се рећи, да Скупштина, све док се не отвори, нема права решавати. Све што би се могло рећи, то је да она не може решавати ни о чем другом до о оном што стоји у вези с њеним конституисањем. Да пак о овом може решавати, очевидно је, пошто њено конституисање, као што је речено, претходи њеном отварању. И онда, питање се своди на то, да ли оверавање пуномоћија стоји у вези са конституисањем, или не стоји. Поставити овако питање, значи у исто га време и решити. Одиста, тешко би било наћи и један акт који би тако стајао у вези с конституисањем Скупштине као овај. Да би се Скупштина могла сматрати као конституисана, треба пре свега пречистити ко је посланик, а ко није, а то се може пречистити тек оверавањем пуномоћија. Према томе, не само да је могућно, него је и потребно да Скупштина, већ у фази свога конституисања, узме у решавање и оспорена пуномоћија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Скупштинска практика о којој говоримо, има противу себе и то, што у ствари решавање о свима оним пуномоћијима која одбор није обележио као оспорена, одузима Скупштини. О свима тим пуномоћијима Скупштина решава укупно, уважавајући их по одборском предлогу све једном и истом одлуком. Ако је одбор пропустио да код једног пуномоћија запази извесне неправилности, или ако их није хтео запазити, несумњиво је да их ни Скупштина неће запазити. Баш за то што не претреса свако пуномоћије понаособ, она нема могућности да исправи погрешке пријавног одбора. Оверавање тих пуномоћија која одбор није обележио као оспорена, проста је формалност у Скупштини. Ово је тим више за осуду, што просто од одбора зависи која ће пуномоћија обележити као оспорена. Има примера да је он обележио као така само она пуномоћија на која је он, од своје стране, имао да учини примедбе, а не сва она пуномоћија против којих је у опште постајала жалба. На тај је начин Скупштина бивала наведена да без дискусије овери пуномоћија сумњиве уредности, само због тога их што је пријавни одбор помешао у свом извештају са пуномоћијима по његовом мишљењу урденим.

Да се одиста оваком практиком одузима у ствари Скупштини решавање о оним пуномоћијима на која јој пријавни одбор не би свратио пажњу, види се најбоље по овоме. После неколико година такве практике, 10 октобра 1886, један је посланик изишао у Скупштини с тврђњом, да Скупштина има права решавати само о оним пуномоћијима о којима би јој пријавни одбор реферовао понаособ. О другим пуномоћијима решава одбор у последњој надлежности. И пошто јој одбор реферује понаособ само о оним пуномоћијима која су по његовом мишљењу неправилна, то би излазило да би одбор и без Скупштине могао уважити једно пуномоћије, али да га без ње поништити не би могао.

Посланик који је ово мишљење заступао, позивао се на члан 9 скупштинског пословника, где се каже да пријављени посланици, кад одбор преда њихов списак Скупштини, *одмах* полажу заклетву. Из тога што они полажу заклетву, и нечекајући да им Скупштина уважи пуномоћија, тај је посланик изводио да су њихова пуномоћија уважена већ одлуком пријавног одбора. Ово мишљење није никада било усвојено од Скупштине. Баш

оног састанка кад је оно било изражено, председник је Скупштине ставио на гласање *цео* извештај пријавног одбора, тако да је Скупштина решавала и о оном његовом делу који се тичао пуномоћја по одборском мишљењу уредних. Немогуће је потраживати специјално за пријавни одбор ту власт да он место Скупштине решава о појединим пуномоћјима, кад је утврђено правило да одбори само проучавају оне предмете који им се упуте, а не решавају их. Што се тиче члана 9, по њему заклетву одмах полажу *сви* пријављени посланици, дакле, не само они чија пуномоћја одбор сматра за уредна, него и они чија пуномоћја сматра за неуредна. И сада, да би се могло тврдити да први полажу за то одмах заклетву што су им пуномоћја одборском одлуком уважена, требало би признати да је из истог разлога полажу и они други посланици за чија пуномоћја, међутим, одбор предлаже да се пониште. У осталом, речју *одмах* у члану 9 није се мислило да пријављени посланици полажу заклетву, пре него им Скупштина овери пуномоћја. У владином пројекту скупштинског пословника, тај је члан 9 гласио овако: „Кад се пријави толико посланика колико је нужно, да Скупштина може своју радњу започети, онда одбор за пријављивање посланика сазива претходни састанак, и ту предаје скупштини списак пријављених посланика...“ Овде је Скупштина, својом иницијативом, додала: „...који одмах за тим полажу заклетву у присуству министра унутрашњих дела.“ Да она ипак није мислила да полагање заклетве стави пре оверавања пуномоћја, доказује се тиме, што је она овај додаток члану 9 решила по једном предлогу свога одбора, где читамо: „Код члана 9 одбор је приметно: да посланици, пошто су им пуномоћја прегледана, треба одмах заклетву да положе...“ (састанак од 26 септембра 1870). Кад пак, баш по смислу члана 9, посланици имају да положе заклетву, тек пошто им се пуномоћја прегледају, онда постаје немогућом тврдња да се они пуштају на заклетву, не зато што су им пуномоћја била оверена у Скупштини, него за то што одбор није огласио њихова пуномоћја као неуредна.

Који посланици имају права учествовати у решавању о извештају пријавног одбора? Скупштински пословник не каже ни о том ништа. У оскудици сваке

законске одредбе, мора се претпоставити, да у том решавању имају права учествовати сви они посланици које пријавни одбор није претходно искључио, — следствено, имају права учествовати и они неискључени посланици против чијих избора постоје жалбе, или о чијим изборима поједини посланици имају да чине примедбе, или, најзад, чије изборе и сам пријавни одбор сматра за незаконите. Наравно, ниједан посланик понаособ нема права гласати о оној тачки извештаја која се тиче његовог избора, јер по члану 64 скупштинског пословника, ниједан посланик нема права гласања у оним питањима у којима је лично заинтересован.

О избору чију правилност цени, Скупштина може донети ова решења (а) да је правилан, (b) да је неправилан, (c) да треба о њему наредити извиђај.

(а) Скупштина је, 13 новембра 1874, била начелно решила, да се само онај избор може огласити као правилан који је строго по закону извршен. Она се не би смела освртати на то, да ли је законска повреда при једном избору утицала на његов резултат, или није. Чим би макаку законску повреду констатовала, она би морала цео избор поништити. Доцније, Скупштина је узела разликовати између материјалних и формалних повреда закона, а још доцније, узела је ове последње даље разликовати на повреде од апсолутног значаја, и на повреде од релативног значаја (16 јануара 1875, 26 новембра 1878, 8 фебруара 1882). Али тачну разлику између тих разних повреда, Скупштина није никада јасно формулисала. Толико је само извесно, да је она овим разликовањима хтела утврдити своје право уважити и један неправилан избор, ако би само нашла да је он дао исти онакав резултат, какав би био дао да је и правилно извршен. Ово се право не може спорити Скупштини, пошто је она сасвим независна у решавању о изборима својих чланова. Нека би се баш и поставило начело, да је она дужна поништити сваки избор при ком је и најмања повреда закона извршена: каква би се санкција могла дати том начелу? Над Скупштином не стоји никака власт која би, у некој вишој инстанцији, прегледала посланичка пуномоћија, пошто би их Скупштина прегледала, и која би могла поништити све оне изборе које би Скупштина, противно закону, била уважила.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

Скупштина је, више пута, огласила за посланика једно лице које се пријавило без пуномоћија, или које се није пријавило никако, али за које је она, разгледајући акте бирачког одбора, нашла да је по закону изабрано (5 јула 1882, 9 маја 1884). Њу је руководило при томе гледиште да се избор не доказује пуномоћијем, већ актима бирачког одбора, јер се и пуномоћије на основу њих издаје.

(b) Скупштина може огласити за неправилан сваки избор, па и онај на који нема жалбе. Она је то учинила 8 јула 1877, и ако је тада било посланика који су држали да она не може поништити такве изборе. Ово се друго гледиште не да бранити. Ако би Скупштина морала уважити сваки онај избор на који нема жалбе, онда она не би слободно решавала о свима изборима, него само о онима о којима су јој бирачи или полицијска власт, подносили на њих жалбе, то допустили.

Претпоставимо да у једном случају, кад ниједан кандидат није добио закону већину, и кад је требало наредити ужи избор, — бирачки одбор изда пуномоћије оном кандидату који је добио више гласова. Несумњиво је да Скупштина треба да врати таког посланика, али је мање извесно да ли треба да први избор поништи, или да га призна. Ако би га поништила, она би већ тиме решила да бирање почне изнова; а ако би га признала, онда би то значило да има само још да се у продужењу тога избора изврши ужи избор, који је бирачки одбор био пропустио у своје време наредити. Скупштина се у једној такој прилици, 2 септембра 1875, одлучила за ово друго.

(c) Кад Скупштина, на основу оних података којима располаже, није у стању решити ни да се један избор уважи, ни да се не уважи, она решава да се о њему нареди извиђај. Шта ће бити с посланицима, док се извиђај о њиховом избору не сврши? По члану 7 скупштинског пословника, Скупштина их може искључити до свршетка извиђаја, али не мора. Дешавало се да су такви посланици остајали за све време извиђаја у Скупштини (вид. у 1875, састанке од 20 и 24 јануара, 7 фебруара, 15 септембра). На случај да их искључи, Скупштина им, по члану 7, забрањује тиме да у њеном раду учествују. По том истом члану, пријавни одбор забрањује оним посланицима које би он искључио долазак у Скуп-

штину. Из овог упоређења излази да би посланици, искључени због извиђаја о свом избору, имали права и даље долазити у Скупштину. Они би остали у посланичким клупама, али не би могли ни гласати, ни говорити. Али, има примера да им је Скупштина забранила и долазак у своја заседања (9 и 12 јула 1877).

Да ли ће важити она скупшт. решења у чијем је доношењу учествовао један посланик чији је избор после, на основу извршеног извиђаја, био уништен. Правило је да ће важити. Изузетно само, така ће решења бити опозвана, (1) ако су била донета поименичним гласањем при коме је глас тога посланика био решавајући, (2) ако је томе посланику избор био поништен за то што се извиђајем показало да он није уживао посланичку способност, и (3) ако решење о коме је реч није већ претворено у закон Краљевом потврдом (чл. 7. З. о П. Р. Н. С.). Тек кад се сва та три услова стеку, може се поништити једно скупштинско решење због тога, што је у његовом доношењу учествовао један посланик под извиђајем.

Скупштински пословник не бави се начином на који се имају вршити извиђаји о изборима. Скупштина је захтевала, 15 септембра 1875, да и она узме учешћа у таком једном извиђају, доказујући да она изводи то право одатле, што се сваки извиђај о изборима врши на основу њене одлуке. Влада се тада ставила на то гледиште, да се извиђаји о изборима, као и они ма о чем другом, морају оставити њеним органма. Она је потраживала за себе право да наименује извиђајну комисију. Скупштини је само толико обећавала да ће примити у ову комисију једног посланика, који не би у комисијском раду учествовао, него би му само присуствовао као нека врста скупштинске контроле. Исте године, 6 октобра, Скупштина је решила да се члану 51 изборног закона скупштинског дода овај став: „Кад Скупштина нађе да је основана жалба противу полицијске власти, која је на избор утицала, онда ће из своје средине одредити два посланика, који ће при извиђају жалбе као контрола присуствовати.“ На основу ове допуне, која је за тим била узакоњена, Скупштина је у више прилика, 17 јануара 1876, 9 јула 1877, 1 децембра 1887, 23 марта 1888, бирала из своје средине по два посланика, који су при извиђајима о изборима имали да присуствују. Према допуни од 1875, извиђај је опет вршила

управна власт, али под надзором законодавне власти, па и то под њеним надзором само онда, кад би предмет извиђаја биле злоупотребе полицијских органа, којима би управна власт могла бити склона да гледа кроз прсте. Ну, та допуна више не важи. Садашњи изборни закон скупштински био је васпостављен прокламацијом од 9 маја 1894 у свом првобитном облику, какав је био издан 10 октобра 1870, без свих каснијих измена и допуна, па следствено и без те допуне од 1875. Према томе, Скупштина не би имала више законског основа захтевати да преко своја два члана надзирава извиђајне комисије које се баве изборним злоупотребама полицијске власти.

У Скупштини се дебатовало, 13 децембра 1887, о томе докле траје пријавни одбор. По једном мишљењу тај одбор не би трајао, као стални одбори, до закључења сазива, него само до наименовања председника и потпредседника Скупштине. У прилог овом мишљењу, наводио се прво члан 11 скупштинског пословника, по коме пријавни одбор предаје председнику скупштине, чим овај буде наименован, председништво и цео рад одборски. За тим се наводио и члан 8 истог закона, по коме се посланици изабрани после конституисања Скупштине не пријављују пријавном одбору, већ председнику Скупштине. Ми не увиђамо да из та два члана излази тај закључак, да пријавни одбор ишчезава одмах после наименовања председника Скупштине. Да би се схватио члан 11, треба поменути да пријавни одбор све до тог тренутка врши привремено извесне председничке функције, у колико сазива скупштинске састанке, руководи њима преко свог председника, одржава везу између Скупштине и Владе итд. Сасвим је природно да пријавни одбор преда сталном председнику Скупштине те функције у којима га је он само заступао. Али било би сувише тврдити да се он, предајом тих функција, сасвим повлачи испред тог председника, јер би то могло значити само двоје, или да одбор није имао, крај тих привремених председничких функција, никакве своје, сталне функције, или да је ове последње, на случај да их је имао, предао председнику Скупштине, и ако оне никако не спадају у његову надлежност. Што се тиче члана 8, по коме се посланици изабрани после конституисања Скупштине не при-

јављују пријавном одбору већ председнику, ваља приметити ово. Правило је да се акти намењени Скупштини не предају непосредно коме од њених одбору, него да се предају председнику, и да их после овај, по решењу Скупштине, спроводи оном одбору у чију надлежност спадају. Ако, пак, пре наименовања председника, посланици предају своја пуномоћија непосредно пријавном одбору, то је једино за то што председник није још наименован, и што у његовом отсуству тај одбор врши његове функције. Чим се председник наименоује, сваки непосредни додир постаје немогућан између пријавног одбора и посланика; тај одбор престаје бити одбор за пријављивање посланика, али шта му смета да и даље остане одбор за прегледање њихових пуномоћија? Ако би он сасвим престао постојати, на кога би прешло прегледање посланичких пуномоћија? Скупштински пословник не каже да тај посао прелази на који од сталних одбора, а не каже ни то да се, после конституисања Скупштине, бира нови пријавни одбор. Значи, да су писци тог закона замишљали да ће стари пријавни одбор трајати и после конституисања Скупштине. У пракци је питање решено тако, да пријавни одбор који се избере првог састанка траје све до закључења сазива. Треба закључити, дакле, да је и пријавни одбор један стални одбор.

Каква посла има тај одбор после конституисања Скупштине? Његов је посао да прегледа посланичка пуномоћија, а ова треба да буду прегледана сва пре конституисања. То је истина, али остаје да се, после конституисања, могу упразнити поједина посланичка места, да се у том случају морају наредити нови избори, и да ће онда пуномоћија тих посланика који би били изабрани на тим, како закон каже, „допуњујућим“ изборима, требати прегледати. То је посао који предстоји пријавном одбору после конституисања. Треба поменути само да ти посланици са допуњујућих избора, све докле им пуномоћија не би била прегледана, не би могли учествовати у скупштинском раду. Овако је у Скупштини утврђено 15 јануара 1875 и 5 новембра 1879. Истина, посланици који на први састанак дођу, учествују у скупштинском раду, на пр. бирају пријавни одбор, решавају о његовом извештају итд., пре него су им пуномоћија оверена. Али, ови се посланици налазе у изузетном положају: они имају да сврше послове конституисања скуп-

штинског, а овим пословима не могу приступити тек пошто им се пуномоћија овере, јер баш оверавање њихових пуномоћија улази у послове конституисања. Што се тиче других послова, ни ови им посланици не могу приступити, док им се не овере пуномоћија. Међутим, онда кад посланици са допуњујућих избора улазе у Скупштину, послови су конституисања свршени. На дневном се реду налазе они други послови којима ни остали посланици ни су могли приступити с неоввереним пуномоћијима, и за то је право да се из тих послова искључе и посланици са допуњујућих избора, све док им избор не буде уважен.

По закону од 1858, посланичка пуномоћије није прегледао скупштински одбор, него један одбор састављен из три саветника и два министра, — министра унутрашњих дела и министра правде. Тај је одбор подносио извештај Савету, који је у последњој надлежности судио о законитости скупштинских избора (§ 10 и § 11). Закони од 1859 и 1860, које су прокламовали начело да »Скупштина сама решава, јесу ли пуномоћија и избори законити«, поверили су прегледање посланичких пуномоћија једној скупштинској комисији од осамнаест посланика. Закон од 1861 изменио је тај систем само у толико, што је овој комисији одредио за председника министра правде (§ 32).

6. *Заклињање Посланика.* — Пошто им буду оверена пуномоћија посланици полажу заклетву. Тек после тога чина могу они ступити у дужност. Заклетва се полаже у присуству министра унутрашњих дела, по једном тексту који је Уставом прописан (чл. 52). Текст је овај тако састављен, да би заклетву могао положити сваки онај који верује у једног Бога, ма којој иначе вероисповеди припадао (скупштински састанак од 25 јануара 1882). Приликом дебате о данашњем скупштинском пословнику, Скупштина је решила »да епископи полажу заклетву по закону архијерејском и само да присуствују у Скупштини при заклетви; али да се ово решење скупштинско не ставља у законе.«

Заклињање посланика бива после сваког њиховог избора, а не почетком сваког сазива. Из тог начела Скупштина је извела ове последице. Кад посланик да оставку, па поново буде изабран, он се поново заклиње (8 јула 1877). А кад краљев посланик буде изабран за

www.unibeverzintetska.com

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

народног посланика, па се одрече краљевог избора да би се примио народног, он полаже по други пут заклетву, у својству народног посланика (20 октобра 1886).

У Скупштини се дебатовало, 5 новембра 1879, да ли посланик може бити изабран за скупштинског часника пре него положи заклетву, али не изгледа да је тада то питање било начелно решено. Касније се десило да је за председника Скупштине био изабран један посланик које још није био положио заклетву (5 јула 1895). Овде треба учинити једну разлику. Заклетви посланик може бити изабран за часника скупштинског, али не може почети вршење своје часничке дужности, све докле не би заклетву положио. Такав посланик може за то бити изабран за часника, што је он и пре заклетве, чим му је Скупштина оверила пуномоћије, ступио у сва посланичка права. Међу посланичка права пак спада и право бити за часника изабран. Што се тиче заклетве, она је само један формални услов који посланик ваља да испуни пре него би почео употребљавати права која је пре ње стекао. Из тога се опет изводи да ни часничке дужности не може посланик почети вршити докле заклетву не положи.

Данашњи уставни пропис о заклетви оснива се на § 33 закона од 1861.

7. *Бирање Скупштинске Управе.* — Ступајући у дужност по положеној заклетви, посланици имају пре свега да изберу себи управу, пошто се претпоставља да Скупштина не може радити, докле се не организује. Управа се та састоји из председника, потпредседника и неодређеног броја секретара. Бирање председника и потпредседника мора се извршити првог састанка који пријавни одбор сазове пошто се пријави довољан број посланика (чл. 93. о П. Р. Н. С.). Ова је законска одредба незгодна. Пошто бирање управе следује оверавању пуномоћија, то председник и потпредседник не могу бити изабрани првог састанка, ако се тог истог састанка не овере претходно сва пуномоћија. Је ли пак могућно оверити сва пуномоћија једног састанка? Раније је изложено како се, по пракци која постоји, првог састанка оверавају само неоспорена пуномоћија, док се оверавање оспорених пуномоћија ставља после бирања управе, пошто Скупштина буде отворена. Изложено је такође колико је ова практика неумесна, али да би се с њоме могло пре-

минути, први је услов да се за оверавање пуномоћија остави неколико састанака, а не само један, и с тим у вези да се бирање председника и потпредседника не врши баш првог састанка који пријавни одбор сазове.

У ствари Скупштина не бира ни свог председника ни свог потпредседника. Она само кандидује Краљу шест лица из своје средине, па јој он после између тих кандидата, поставља оба та часника (чл. 10 З. о П. Р. Н. С.). Правило је да се при избору скупштинских часника гласа за сваког понаособ (чл. 75 З. о П. Р. Н. С.), али, при избору председника и потпредседника, гласа се изузетно за обојицу заједно, јер Скупштина по члану 9 свога пословника не бира три кандидата за председника, а три за потпредседника, него бира „шест лица за званија председника и потпредседника“. При свима скупштинским изборима изискује се савршена већина гласова. Тек ако се ни на трећем гласању не би така већина добила, биће довољна и *односна* већина. На случај једнаке поделе гласова решава председников глас (чл. 76 З. о П. Р. Н. С.). При избору председника и потпредседника Скупштине у таком би случају решио глас председника пријавног одбора, јер он председава састанком на коме се овај избор врши.

Краљ има пуну слободу избора између предложених кандидата; може изабрати на пр. за председника оног кандидата који је добио мање гласова, а за потпредседника оног кандидата који је добио више гласова. Председник и потпредседник постављају се указом који премапотписују како кад, председник министарског савета, или министар унутрашњих дела. Уместо је да овај други премапотписује тај указ, јер је изборним законом скупштинским прописано да он премапотписује извесне указе што се тичу Скупштине, на пр. указ о њеним изборима (чл. 3), указ о њеном сазивању (чл. 80) ит.д.

Председник и потпредседник постављају се на сазив (чл. 53 У., чл. 21 З. о П. Р. Н. С.). Сазвана ванредно, Скупштина не задржава председника и потпредседника свог последњег редовног сазива. Она, споразумно с Круном, врши поново избор тих часника. По томе што се председник поставља на сазив, он не може бити збачен. Кад је Скупштина решавала о садашњем свом пословнику, 26 септембра 1870, било је предложено да председник може бити збачен на захтев двадесет посланика.

www.unibverzitet.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овај предлог није био примљен услед објашњења министра унутрашњих дела, да председник који не решава ништа сам, већ само руководи скупштинска решавања, не може ничим заслужити звање. Ово објашњење није било тачно. Председник скупштине решава сам неке предмете, на пр. решава кад ће се сазвати скупштински састанак, решава шта ће се ставити на дневни ред, итд.

Председник може дати оставку. То није изреком речено у скупштинском пословнику, али је утврђено прецедентима. Чим поднесе оставку, председник треба да се уклони с председничког места, јер би било незгодно да Скупштина, под његовим председништвом, решава о његовој оставци. Председника спреченог у вршењу дужности заступаће потпредседник (чл. 16 З. о П. Р. Н. С.); а ако би и овај био спречен, онда прво изабрани секретар сазива скупштински састанак ради кандидовања Краљу три лица за привременог председника (чл. 20 З. о П. Р. Н. С.). До постављења привременог председника, Скупштина не може ни о чем решавати. Кад се упразни место потпредседника, онда Скупштина предлаже Краљу четири кандидата, од којих се три бирају, а четврти је без избора, већ по закону, потпредседник (чл. 26 З. о П. Р. Н. С.).

Секретаре Скупштина бира тек пошто јој се саопшти указ о постављању председника и потпредседника. И њих узима из своје средине. Скупштинским је пословником утврђено да их мора бити најмање два, што значи да тај број Скупштина може по потреби повећавати (чл. 11). По избору секретара, председник објављује да је Скупштина конституисана. Пошто је скупштинским пословником (чл. 11) конституисање Скупштине изречно везано за овај моменат, то треба одбацити као по све неосновано гледиште које је било изнето у Скупштини 11 јануара 1882, као да би она била конституисана тек по избору сталних одбора. С друге стране, пошто је председник Скупштине тај који по скупштинском пословнику објављује конституисање Скупштине, то изилази да је она једина надлежна решавати о свом конституисању. Краљ нема права да упоредо с њом цени је ли она конституисана по закону. Кад га према томе она извести да се конституисала, он, строго узимајући, не може одрећи да је отвори. Све што би могао учинити, ако о правилности њеног кон-

ституисања није убеђен, то је да је одмах после отварања распусти, али та му је мера и према правилно конституисаној Скупштини допуштена.

По закону од 1858 Скупштина је била конституисана „по свршеним прегледу свију пуномоћја“. Њено је конституисање објављивао Кнез указом, а по извештају Савета (§ 11). За тим је Скупштина бирала сама себи председника, потпредседника и секретаре (ове је последње могла бирати и између лица са стране, под условом да су ова чиновничког реда). Избору скупштинске управе следовало је отварање Скупштине (§§ 4 и 12). Закон од 1858 карактерише се, дакле, тиме што је конституисање ставио између оверавања пуномоћја и бирања управе; што је објављивање конституисања оставио Кнезу и Савету, и што је Скупштини дао право да сама себи бира целу управу. Закони од 1859 и 1860 не говоре ништа о конституисању. За разлику од закона од 1858, они су допуштали бирање секретара између оних лица са стране која не би била чиновничког реда. По закону од 1861, прво се свршавало с прегледом посланичких пуномоћја. За тим је Кнез постављао целу управу, и председника, и потпредседника, и секретаре, прву двојицу из њене средине, а секретаре према потреби и са стране (§ 32). Пошто је он постављао председника, то га је могао и збацити, али само онда кад би председник допустио „да се претресају питања која у надлежност Скупштине не принадлеже“ (§ 40). Тек пошто би јој и управа била постављена, Скупштина се сматрала као конституисана (§ 33). Приликом издавања садашњег Устава, Влада је хтела задржати из закона од 1861 одредбу о владаочевом праву постављања председника и потпредседника. Али, услед отпора Велике Скупштине, она је ублажила ову одредбу у толико што је, остављајући владоцу право постављања, признала и Скупштини право кандидовања.

8. *Отварање Скупштине.* — Пошто се конституише, Скупштина треба да буде још и отворена. Отварање Скупштине, као и њено сазивање, јесте један акт Краљеве власти. Између отварања и сазивања постоји ова разлика. Сазивајући Скупштину, Краљ је овлашћује да се састане и да приступи своме конституисању. Отварајући је пак, он је овлашћује да приступи вршењу својих уставних функција. Јасније речено, у првом слу-

чају, Краљ овлашћује Скупштину да се образује, а у другом да почне рад. Из овога излази та важна последица, да, и пошто се конституише, Скупштина не може узети ни један предмет у решавање, све докле је Краљ не би отворио.

Краљ је отвара лично, или преко пуномоћника (чл. 76 У.). Кад је отвара лично, он држи престону беседу (чл. 12 З. о П. Р. Н. С.). Ова је беседа обично напред написана, али у закону нигде не стоји да је Краљ мора читати, а не сме говорити, и на пр. приликом отварања Велике Скупштине 1877, престопа је беседа била изговорена. Кад Краљ отвара Скупштину преко пуномоћника, онда овај не држи никаку беседу. Он се ограничава на то да прочита указ којим је овлашћен отворити Скупштину, у место Краља. Да се на тај начин Скупштина отвара преко пуномоћника, не каже се изречно у скупштинском пословнику, али се ту каже да се на тај начин она закључује преко пуномоћника (чл. 113). За свога пуномоћника Краљ обично одређује председника министарског савета; али је бивало да је одређивао и једно лице ван Владе (16 априла 1888). У обичајено је да, приликом отварања Скупштине, Краљ одлази у њен дом, а не долази она у његов двор.

Закон од 1858: „Књаз ће или сам или чрез свога представника у присуству Совјета, попечитеља или архијереја једним говором Скупштину отворити...“ (§ 13). Закон од 1859: „Књаз ће сам собом или чрез свог представника Скупштину отворити“ (§ 27).

Ни Устав, ни скупштински пословник не помињу ни једном речи да Скупштина одговара на престону беседу. Али, још пре садашњег Устава, уобичајено је да она то чини нарочитим актом који носи име адресе. Адреса је позната и у страним парламентима, нарочито у енглеском, где њоме парламенат, на првом месту, изјављује своје мишљење о владиној политици. Мало је вероватно да је наша Скупштина примила адресу, угледајући се на стране парламенте. Пре ће бити да ју је она примила просто зато, што је такав акт као адреса чудновато одговарао њеној првобитној улози. У почетку, наша Скупштина није било једно тело које је решавало о законима, већ је била једно тело које је имало да упознаје владоаца с народним жељама. Па како, међу тим, адреса није никакав законски предлог, већ проста

ова жеља, то је било готово неизбежно да и наша Скупштина избере, у прво време, њен облик за своје одлуке. На пр. у протоколима Народне Скупштине од 1861 налази се забележено, да она сматра адресу „као један од најважнијих предмета своји...“ (Бр. 71). Кад је за тим Скупштина постала други чинилац у законодавству, адреса је престала бити за њу од тако велике важности. Али баш у то време, кад је адреса могла изгледати један анахронизам, о њој се почињу водити дуге дебате у Скупштини, које се још нису окончале никаком начелном одлуком. Питање није у томе, да ли у опште треба да буде адресе, него је у томе како треба адресу саставити, шта сме бити њена садржина, а шта не сме. Пошто је, у једној саветодавној Скупштини, била један патријархални акт којим се народ непосредно обраћао владоцу, адреса је имала да, са промењеном надлежности Скупштине, и сама промени карактер, постајући, по западном начину, једна укупна оцена коју Скупштина доноси о владиној политици. Али ова промена у карактеру адресе још није извршена, пошто у пракци још није расправљено да ли Скупштина има права таку једну адресу подносити.

По једном мишљењу, адреса је један акт којим се Скупштина обраћа непосредно владоцу, и пошто се њиме обраћа непосредно владоцу, то он не сме бити политичке садржине. Како Скупштина може говорити о политичким питањима владоцу, кад овај по свом уставном положају не сме да се у така питања меша? Кад би она поднела њему свој програм у адреси, то не би значило ништа друго, него да она њега чини одговорним за остварање тога програма. Она, међутим, може долазити у сукоб с Владом, али не може с владоцем, јер Владу је могућно оборити, а владоца, који остаје на престолу докле је жив, није могућно оборити, бар не легалним начином. Из тог разлога, ни адреса не треба да се противставља престоној беседи као њена критика, него треба да се поклана с њом као њена парфраза. Адреса је проста изјава учтивости. Њом Скупштина има само да посведочи ону сталну сагласност која, по једној фикцији уставне монархије, постоји увек између владоца и народа.

По другом једном мишљењу, адреса може бити политички акт, пошто престоно беседа, на коју се њоме одговара, није владачев акт већ владин. Да је престоно

Беседа одиста владин акт, посведочава се тиме што се у њој говори поглавито о владиним пословима, како о онима које је свршила, тако и о онима које тек мисли предузети. Владалац, лично, тако је мало везан престоном беседом, да може одрећи потврду оним законским предлозима за које је у престоној беседи речено да ће се поднети Скупштини, и које је ова, пошто су јој били поднети, усвојила. Адреса би само онда имала да буде проста изјава учтивости, кад ни престоно беседа не би била ништа друго, кад би се владалац у овој ограничио на то да поздрави Скупштину добродошлицом, необележавајући ниједном речи владин политички правац. Али, кад је престоној беседи баш то главно, да владин политички правац обележи, онда захтев да Скупштина у адреси парафразује престону беседу, излази на то да Скупштина ваља да одобри владин политички правац, ма шта о њему мислила.

Које је од ова два мишљења тачније, не може се још рећи. Све зависи од тога, да ли ће Србија, у току свог политичког развитка, доћи до парламентарног режима. Ако до тога режима не дође, очевидно је да ће се прво мишљење морати примити као тачније. Одиста, било би апсурдно да Скупштина изриче у адреси свој суд над политиком једне Владе која, у политичком смислу, пред њом не одговара. И обрнуто, мораће се опет друго мишљење примити као тачније, ако, случајно, Србија до парламентарног режима дође. Јер, утврдили се једном да се само по поверењу Скупштине може владати, онда се и у адреси пре свега мора то рећи, да ли Влада ужива поверење Скупштине.

Адреса се саставља на писмено, и подноси Краљу непосредно преко депутације (чл. 105 З. о П. Р. Н. С.). Као год што Краљ са престоном беседом долази у скупштински дом, тако исто и Скупштина односи своју адресу њему у двор. Скупштина је закључила, 25 јануара 1882, да адресу ваља да потпишу сви посланици, а не само они који одобравају њену садржину, јер потписници адресе нису ништа друго већ сведоци да је она одиста усвојена Скупштином. Било би неправилно да мањина састави за себе адресу, и да је покуша поднети Краљу. Њему се подносе само закључења скупштинска, а адреса мањине није никако закључење, већ један одбачени предлог.

9. *Одгађање Скупштине.* — Скупштина се одгађа указом краљевим, који јој се саопштава преко нарочитог пуномоћника (чл. 115 З. о П. Р. Н. С.). Пошто председник закључујући састанак одређује у исто време дан кад ће се идући састанак држати, он може оставити између два састанка толики размак, да у ствари Скупштина буде одгођена. Тако на пр. закључујући састанак од 20 децембра 1895, председник је заказао други за 4 јануар 1896; а закључујући састанак од 19 октобра 1896, заказао је други за 16 новембра исте године. Председник је 22 фебруара 1882 одгодио Скупштину за три дана; 15 октобра 1875, пак, Скупштина се властитом иницијативом одгодила, па о томе Кнеза само известила. Оваки се прецеденти не могу одобрити, јер право одлагати Скупштину не припада њеном председнику, већ Краљу.

У указу о одлагању треба тачно одредити, за које се време Скупштина одлаже. То време не може бити дуже од шест месеци (чл. 77 У.). Одложена се Скупштина не сазива поново нарочитим указом. Она се састаје сама, кад истече рок до кога је била одложена. Није забрањено одлагати Скупштину неколико пута преко истог сазива.

По члану 113 скупштинског пословника, Скупштина може бити одложена и онда кад није на окупу. Овде се јамачно замишља овакав случај. Скупштина је већ одложена; пре него ће истећи рок одлагања, јави се потреба да се тај рок продужи: ово се сад може учинити, и ако се Скупштина не налази на окупу. Иначе, одлагање које значи обустављање скупштинског рада, претпоставља једну Скупштину на окупу.

10. *Закључење Скупштине.* — Колико један сазив мора најмање трајати, није изречно утврђено Уставом. Ми бисмо били мишљења да сазив треба да траје све докле се буџет не реши. По члану 65 Устава, „ако би Скупштина, пре него што је буџет решен, била распуштена, онда важи постојећи буџет и за идућу годину...“ Кад се овде предвиђа само та могућност да Скупштина буде *распуштена* пре решења буџета, а не предвиђа и она друга могућност да Скупштина пре решења буџета буде *закључена*, то значи да се у Уставу подразумева да закључење Скупштине ваља да дође тек после решења буџета.

Краљ констатује да је један сазив свршен. То је што се зове закључавањем Скупштине (чл. 76 У., чл. 113 З. о П. Р. Н. С.). Скупштина је нашла, 17 децембра 1873, да би било неуставно, кад би она сама чинила Краљу предлог да је закључи. Ипак за то, она му је такав предлог учинила 31 маја 1881.

Закључивање Скупштине бива истим начином којим и њено отварање (чл. 113 З. о П. Р. Н. С.). Није одређено ни Уставом ни скупштинским пословником колико времена мора најмање протећи између два сазива: по томе се у пракци узело да један сазив може непосредно следовати другом, као на пр. што је сазив за 1898 следовао непосредно сазиву за 1897.

11. *Ванредна Скупштина.* — Поред редовног сазива постоји и ванредни. Редовни се држи сваке године један пут; ванредни се држи кад год владалац за нужно нађе (чл. 76 У.). Ванредних сазива може према томе бити неколико једне исте године. У указу којим се сазива ванредна Скупштина, обично се изречно помињу предмети о којима она има да решава (укази од 31 децембра 1873, 16 априла 1880 и 3 јануара 1883). Али има примера да се ванредна Скупштина сазивала указима у којима ти предмети нису били изреком поменути (укази од 9 септембра 1885, 16 јула 1895, 23 јуна 1897). Кад год би се ванредна Скупштина састала с напред одређеним програмом рада, она је држала да се не сме бавити ничим што би стајало ван тога програма. Тако је, 20 маја 1880, решила да не прима молбе и жалбе, као ни посланичке предлоге; 11 јануара 1883, да не прима молбе и жалбе итд. Ако би Влада желела поднети јој један предлог који није био предвиђен указом сазивања, она је морала на то бити овлашћена нарочитим указом (укази од 2 јануара 1874 и 8 јануара 1883). На против, кад год би се ванредна Скупштина сазвала без напред одређеног програма рада, она је држала да се сме бавити свима оним пословима којима и једна редовна Скупштина. Тако су ванредне Скупштине од 1895 и 1897 примале посланичке предлоге и питања, заједно с приватним молбама и жалбама. Ако би ова друга практика преовладала, нестало би сваке разлике између редовне и ванредне Скупштине. Међу тим, по Уставу, између њих би неке разлике ипак требало да буде, и она би се састојала у томе, што би се ванредна Скуп-

Скупштина сазивала само ради хитних и важних послова, које би Влада имала пред њу да изнесе, док би се редовна Скупштина сазивала ради свију послова, макар и нехитних и неважних, које би не само Влада, него и поједини посланици или поједина приватна лица желела пред њу изнети.

По закону од 1858 зависило је од Кнеза и Савета докле ће сазив трајати (§ 29). По законима од 1859 и 1860 сазив је трајао месец дана, а само по нарочитом одобрењу Кнеза и Савета дуже. По закону од 1861, сазив је трајао докле је Кнез хтео (§ 41). По закону од 1858, Скупштина се закључивала у исто време указом који је читао кнежев представник, и беседом коју је после тога држао Кнез, или опет његов представник. Ова је процедура била задржана законима од 1859 и 1860. Ванредна Скупштина у данашњем смислу била је непозната, јер се свака Скупштина, по свом првом сазиву, распуштала, и није се више могла сазвати ни редовно, ни ванредно. Ако се ипак у законима од 1859 и 1860 говори о ванредној Скупштини, под тим се именом не разуме Скупштина која би била ванредно сазвана, него се разуме Скупштина која би била ванредно бирана. Скупштина се тада бирала сваке треће године, и ако би се потреба за њом јавила раније, Кнез и Савет имали су право наредити избор једне ванредне Скупштине и пре наступања треће године. Ова је Скупштина својим бројем била већа или мања од редовне, „према потреби и важности предмета“ ради кога се сазивала.

12. *Распуштање Скупштине.* — Скупштина се бира на пет година, али Краљ има права распустити је и пре истека овог рока. Ну, у том случају, он је дужан наредити нове изборе „најдуже у течају четири месеца“, а нову Скупштину сазвати „најдуже у течају од шест месеци“ (чл. 78 У.). Оба се рока рачунају од дана распуштања. Да ли је могућно распустити Скупштину, чим ова буде изабрана? Обично, Скупштина се распушта тек пошто је неко време радила. Свега један пут, 1883, Скупштина је била распуштена, пре него је рад почела, али ни тада није то било учињено одмах после избора. Она је била сазвана; састала се, и конституисала; била је отворена; па јој је тек после свега тога прочитан указ о распуштању. Овакав је начин поступања једино правилан. Скупштина постоји тек пошто је Краљ отвори,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNI

www.unjg.org.rs све до тог момента траје фаза њеног образовања. Распустити Скупштину пре него је и отворена, то би значило распустити једну Скупштину која још и не постоји. Није нужно, да Скупштина буде на окупу у тренутку распуштања. „Ако Скупштина није на окупу, то ће се њено одлагање или распуштање објавити штампањем краљевог указа у званичним новинама“ (чл. 113 З. о П. Р. Н. С.). Наравно, на овакав се начин не може распустити једна Скупштина која још ни један пут није била отворена; овако се може распустити само она Скупштина која је, после свог отварања, била одгођена, или закључена.

О владаочевом праву распуштања говори од ранијих закона само закон од 1861. „Књаз има власт и распустити Скупштину, па сазвати другу најдаље до три месеца дана“ (§ 7).

Слободан Јовановић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

КАСАЦИОНИ СУД

И

УНУКА У ПИТАЊУ НАСЛЕЂА ДЕДОВИНЕ

Питање, које у натпису стависмо, састоји се у томе: да ли унука (синовица) по праву представљања има право заједно са стрицем на наслеђе дедовине?

На то питање ми нећемо у овом чланку дати своје мишљење, јер то чинимо у другом, овде ћемо само цитирати одлуке одељења и општих седница, које су једна другој толико противуречне (неједнообразне), да су велику штету нанеле гласу правде, коју изриче наш највећи суд, а међу тим има лека да се та противречност отклони.

Те одлуке гласе по реду овако :

1.) Синовица *нема права* на наслеђе дедовине према стрицу (одлука *опште* седнице од 18 априла 1883 год. бр. 1005).

2.) Синовица *нема права* према стрицу на наслеђе дедовине (одлука *опште* седнице од 2 априла 1885 год. бр. 347).

3.) Синовица *нема права* према стрицу на наслеђе дедовине (одлука *опште* седнице од 14 фебруара 1886 год. бр. 276).

4.) Синовица *има права* заједно са стрицем на наслеђе дедовине (одлука *опште* седнице од 10 новембра 1895 год. бр. 10.041).

5.) Синовица (унука) *има права* заједно са стрицем на наслеђе дедовине (одлука *опште* седнице од 14 децембра 1896 год. бр. 9854).

6.) Синовица *нема права* на наслеђе дедовине (одлука одељења од 26 децембра 1888 год. бр. 10.331 и 8312).

www.unilib.r7.) Синовица (унука) *нема* права према стрицу на наслеђе дедовине (одлука одељења од 9 септембра 1889 год. бр. 6480).

8.) Синовица *има* права на наслеђе дедовине (одлука одељења од 20 новембра 1899 год. бр. 9405).

9.) Синовица *има* права на наслеђе дедовине (одлука *оштите* седнице од 11 марта 1900 год. бр. 2260).

Толико смо одлука имали а знамо, да их има још у самој архиви првостепеног пожаревачког суда, изостављајући архиве других судова, које су као и поменуте једна другој противречне, те је питање, каква је то правда у споровима *где су* једне исте *фактичке* околности и иста *својства* парничних странака? Неједнообразна правда није правда.

Но из поменутих одлука види се још нешто, што се не да правдати, на име, кад *ошита* седница реши *начелно* једно питање противно *ранијој* одлуци *оштите* седнице, то се *да* правдати; али кад *после* те одлуке одељења у сличном случају *противу* те одлуке доносе решење то се не да правдати нарочито *после* закона од 28 новем. 1895 год. којим је прописан начин за једнообразно суђење и којим је наше законодавство указало ту част касационим судијама (оштој седници) што је њихове одлуке ставило на степен воље законодавчеве, од којег закона слабо се употреба чини.

Можемо тврдити, да је највећа неједнообразност у овом питању и да га оба одељења (грађанска) противно *ранијим* општим одлукама неједнообразно решавају. Тако II одељење редовно *не* да унуци право на наслеђе дедовине а III опет редовно то право *даје*, те судбина једне такве парничне ствари зависи од случаја у које одељење таква парница дође.

Да те неједнообразности нестане г. председник треба да учини представку, да се ово питање реши у *оштој* седници, како би г. министар био принуђен, да га за тим по замени § 16 устр. касац. суда од 28 нов. 1895 год. изнесе пред прву скупштину на решење.

То је сврха овим редовима, које упућујемо г. председнику Касационога Суда са надом, да ће он одмах учинити што је потребно за решење овога питања.

Ст. Максимовић.

О ПОРЕЗУ НА ПРИХОД С ПОГЛЕДОМ НА НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО

(НАСТАВАК)

Income-tax у Инглеској

Први потпуни порез на приход заведен је у Инглеској крајем прошлога века у облику *Инком-таксе*. Постанак овог пореза и промене које су му учињене за време његовог дугог живота у тесној су вези са развитком саме Инглеске, и то не само у економском него и у политичком погледу. Ми ћемо се на *Инком-такси* мало дуже задржати, јер је њена историја врло поучна. Примњена у почетку само за кратко време, док траје рат, она постаје главни стуб на који се данас наслања буџетска равнотежа. Уједно ће се из историје *Инком-таксе*, коју ћемо у кратко прећи, видети, да нису увек најгоре оне врсте пореза које у свом постанку изазову највећу опозицију.

Порез на приход у Инглеској постао је у тешким приликама. Рат с Наполеоном беше исцрпао државну касу, многобројни зајмови беху подигли државни дуг до дотле нечувене висине, а од посредних пореза није се могло ништа више тражити. Требало је новаца да се рат продужи, а оба ова извора беху готово усахнула. Међу тим како је непосредних такса било врло мало у то време, влада је појмила да у том правцу ваља тражити средства за рат. После узалудних покушаја да прибави држави довољан приход подизањем стопа разних такса које су већ постојале, Пит, који се десио на управи земље у том опасном времену, морао се одлучити да створи са свим нов непосредан порез. Тај порез би распоређен на приход пореских обвезника, а приход се констатовао на основу пријава, које је контролисала нарочита комисија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Већ у том рудименту потоње *Инком-таксе* налазимо потпуно ослобођење малих прихода. Шта је могло руководити Пита да то учини? Да ли је тим хтео олакшати живот онима који су једва имали чим да се исхране? За цело не. У времену када је човечји живот тако мало вредео, када их је хиљадама гинуло у једном боју, осећаји човечности нису руководили државнике у њиховим плановима. Још се мање имало на уму да се изврши онај праведнији размештај пореског терета, који, као што знамо, због посредних пореза притискује нарочито сиромашну класу. У другом нечем ваља тражити узрок што су мали приходи ослобођени. Влади је требало новаца. Она се трудила да пронађе на који ће начин што брже и што лакше напунити испразнеле државне касе. А прикупљање пореза било би знатно отежањо, ако би се оптеретили и мали приходи. Тих је прихода било у толиком броју, да би требало много и труда и времена док би се сви забележили и проценили. А влади се хитало, јер је рат изискивао све веће новчане жртве. Осим тога, велики део таквог пореза остао би без сумње неплаћен, те није било паметно излагати се трошку и губиту узалуд време око наплаћивања. У осталом није ни чудо што је у онаквом времену порез на приход имао чисто фискални карактер.

По Питовом закону од 1798 год. приходи испод 1500 дин. (60 лив. стер.) беху потпуно ослобођени пореза, а од 1500 до 5000 дин. плаћаху га у мањој мери.

Овако непотпун порез на приход морао је већ друге године бити поправљан. Стопа би подигнута (на 10⁰/о), а процена се вршила на основу пријава. Сваки грађанин инглески морао је пријавити свој целокупан приход, иначе су, као и у пређашњем закону, приходи испод 1500 дин. били потпуно ослобођени, а тек од 5000 дин. па на више плаћао се пун порез. И овога пута порез на приход донео је мање него што се очекивало. Преваре су биле многобројне. Ретко је ко имао већи приход од 59 лив. ст. и 10 шилинга, само 10 шилинга испод суме која се тражила за плаћање пореза. Порески су обвезници морали да пријаве целокупан приход без икаквог разчлањавања. При свем том, само због тога што је администрација имала право да тражи извесне податке од пореских обвезника, *Инком-такса* је била непопуларна. И Пит је укинуо чим се рат свршио. Али

Како мир није дуго трајао, осетила се из нова велика потреба за новцем. Пошто сви други извори беху исцрпнени, влада се и овога пута морала послужити омрзнутим порезом на приход. *Инком-такса* би и по други пут поправљена. Приход као пор. објекат би подељен. У томе и јесте најглавнија поправка, којој *Инком-такса* има вероватно највише да захвали за свој дуги живот. Истраживање целокупног прихода врло је тешко и скопчано са многобројним преварама, с тога приход мора рашчланити и поделити на категорије. У нов закон би унесена још једна практична одредба. Приход би оштерећен порезом при самом свом постанку, у рукама онога који га први прими. Место да тражи порез од сопственика земље, администрација се обраћала оном који је заузима, т. ј. закупцу. Тако исто порез се није узимао од повериоца већ од дужника који је плаћао интерес, и т. д. На тај начин било је лакше порез разрезати, те су и преваре бивале много ређе.

Из тих чисто практичних разлога постале су чувене *листе* (*chedules, cédules*) *A, B, C, D, E*. Веза међу тим местима била је доста слаба, и у самој ствари ту је било онолико разних пореза колико и листа. Заједничко им је било само то, што су сви порески обвезници имали право да изнесу целокупан приход, ако су мислили да је мањи од оне суме испод које се порез није плаћао. Приходи испод 1500 дин. беху и овога пута ослобођени. А потпуна пореска стопа плаћала се већ изнад 3750 дин. (150 лив. ст.).

Мали приходи беху и у овом закону ослобођени из чисто фискалних разлога. Из са свим других разлога је то ослобођење задржано у садашњој *Инком-такси*. У оно се време још није мислило да сиромашнију класу народа треба поштедети правилнијим размештајем пореског терета. Ослобођење је изазвала једино потреба да се скупљачима пореза олакша посао, јер као што смо поменули, истраживање малих прихода стало би доста труда и времена.

Порез на приход у овом облику би боље примљен, јер је пореским обвезницима било лакше открити само извештан део прихода. Разрез пореза вршио се и даље на основу пријава. Није, дакле, чудо што је било много превара. Највећма су били оштерећени они порески обвезници који су искрено пријављивали свој имутак, а много мањи су порез плаћали они који су умели да са-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

крију таман колико треба да администрација не открије превару. Нарочито је падао у очи велики број пријава с приходом нешто мало мањим од 1500 дин. Наравно да је државна каса имала отуда грдне штете.

Рат се међу тим продужио у најгорим приликама, те је требало врло много новаца. Отуда нова измена Инком-таксе. Стопа би удвојена. Извесни приходи (*from realized property*) плаћали су порез ма колики били, остали су били ослобођени тек испод 1250 дин. (50 лив. стер.) А само у изузетним случајима приходи од 1250 до 3750 дин. нису платили цео порез.

Од свих измена најкориснија је била по државну касу она којом је била спуштена граница за ослобођење. На тај начин порезом су били обухваћени и сви они грађани чији је приход био нешто мало мањи од 1.500 дин. Осим тога процене су вршене строже, а многе олакшице беху укинуте. Тако Инком-такса поста врло продуктивном. Али у истој мери порасла јој је и непопуларност. Нико је није волео. Влада је могла одржати само под изговором што рат још траје. То је у право и био ратни порез (*war-tax*). Како је био заведен једино због ратних потреба, чекало се само на мир, па да се укине. Наполеонова сила, која је тако скупо стала Инглеску, би срушена 1815 год., а у исто време и Инком-такса би избрисана из инглеског буџета. Чак су спаљене и листе по којима се прикупљала. Тим се хтело показати да се за навек укида.

Нема сумње да је Инком-такса крај свих својих дотеривања и поправљања имала много недостатака. Разрезана неједнако, а примењена врло строго, она није могла омилетити инглеском народу. С њом је једино била задовољна сиромашна класа, али се на њу врло мало обзирало. На економску улогу Инком-таксе није нико помишљао, јер је она била створена једино у циљу да прибави влади средства за рат. Колико се мало водило рачуна о праведнијем разрезивању пореза, показало се јасно после 1815 год. И ако је рат престао те године, трошкови су остали врло велики. Државни се дуг беше попео до дотле нечувене висине, а закључен под рђавим погодбама спречавао је својим огромним интересом буџетску равнотежу. На место Инком-таксе требало је пронаћи друге изворе, и влада није нашла ништа боље по да повиси посредне порезе. Од 1815 год. па све док Инком-такса није поново заведена, равнотежа у инглеском буџету до-

бивала се готово једино помоћу посредних пореза. Између два зла влада је изабрала веће само да угоди класи која је у то време и управљала земљом.

За 27 година нико није смео ни помислити да из нова заведе Инком-таксу. Њеној огромној непопуларности беше много допринела и та околност што је била заведена у времену када је због ратова народ био у великој новчаној невољи, па се сва кривица на њу бацала. Рат и Инком-такса беху у тесној вези, тако, да народ често није умео разликовати које је веће зло, и да ли је рат произвео Инком-таксу или Инком-такса рат. Интересно је повући паралелу између Француске и Инглеске после 1815 год., као земаља које су највише удела имале у рату. Наполеон беше упропастио народ, најбоље радне снаге беху изгинуле, али су иза њега остале државне финансије на доста чврстој основи, у сваком случају много боље него што су биле када је дошао на управу. Тај човек који је сејао неред и покољ волео је ред у својој држави. Велики део његових ратних трошкова поднеле су освојене земље. После Наполеонове пропасти 1815 год. нова влада имала је да плати доста велику ратну оштету, и да доведе у ред финансије поремећене последњим упадима савезника. Није лако било створити нове намете, јер је народ био исцрпен. Требало је поступати веома пажљиво. После великих и наметних напора земља се за кратко време потпуно опоравила. Неколико година доцније мало се која земља у Европи могла похвалити тако добрим кредитом. Из тога су доба најбољи француски зајмови. И Француска ће имати право да се увек дичи именима тадашњих својих министара финансија.

У Инглеској је владао после рата много већи неред. Узимало се новаца одакле се могло, ма по коју цену. Државни дуг износаше 21 и по милијарду, сума коју никад ни пре ни после није достигао. За време мира требало се прибрати. На првом месту влади је била дужност да доведе у ред и поправи државне финансије. Требало је искоренити дефицит, јер без равнотеже у буџету није се могла извршити ниједна озбиљна реформа. И шта ради влада? Место да смањи трошкове а увећа приходе до потребне мере, она укида Инком-таксу, с тога што није популарна, а издатке не смањује према томе. Међу тим баш тај порез почео је нај-

цине доносити; он је, дакле, био најпотребнији за васпостављање буџетске равнотеже. А то се одмах показало, јер и крај огромних посредних пореза, дефицити не беху ишчезли. Инком-таксу је требало бар привремено задржати, па се постепено смањивањем стопе и ослобађањима на све широј основи могла са свим укинути. Овако, после извесног времена није се имало куд, већ је ваљало бирати између сталног дефицита или пореза на приход.

Око 1842 год. инглеска влада имала је да изврши две велике реформе: финансијску и економску. Роберту Пилу, првом министру, пало је у део да изврши и једну и другу. После дугог размишљања изнесе он једног дана пред парламенат предлог о васпостављању Инком-таксе. Цео свет би јако изненађен, јер је Пил свој план израдио у највећој тајности. Опозиција је била велика и у парламенту и у земљи, али се није имало куд. Инком-такса беше још једино средство да се учини крај дефициту, који је сваке године прелазио 50 милиона динара. Пред тако јаким разлогом опозиција је морала попустити и Инком-такса би примљена, али само за 3 године, јер се мислило да ће за то време нестати дефицита. Год. 1845 она би усвојена још за 3 године, јер је тешко било поцунити на други начин празнину, коју би она иза себе оставила. Тако с године на годину, док најпосле овај толико омрзнути порез не би примљен дефинитивно 1861 год.

Основ Инком-такси од 1842 г. положен је био у главном још 1803 год. Тако, и овог пута налазимо њену поделу на 5 листа према различном извору прихода. Та подела вреди и данас. Ево тих листа :

Листа А садржи порез на приход сопственика непокретних добара (кућа, земаља, итд.).

Листа В садржи порез на приход оних обвезника који заузимају непокретна добра. Прва листа терети сопственика, а друга закупника.

Листа С садржи порез на приход од интереса, ануитета, дивиденде итд. државних папира. То је у теорији чувени порез на ренту.

Листа D обухвата порез на трговачки и индустријски приход. Амо спадају све годишње добити и зараде које произилазе од обављања какве трговине, индустрије

заната. У ову листу спадају још и сви они приходи који нису предвиђени у ранијим листама.

По листи *E* порез је распоређен на чиновничке плате.

Сви ови приходи оптерећени су порезом први пут у Инком-такси. Она има своју оделиту подлогу, потпуно независну,¹⁾ те је еластична и може према потреби постати врло продуктивном без великих напора од стране пореских обвезника. И тај порез, толико омрзнут пређе, завођен и укидан толико пута, постао је временом узор дело финансијске политике. Највише је тешкоћа имала администрација у почетку, кад су оцењивани први приходи, доцније је већ било лакше чинити делимичне измене и поправке.

Крај свих добрих својстава Инком-таксе, друге земље нису је могле потпуно усвојити. Као што смо видели, она је постала у Инглеској у времену кад готово није било других непосредних пореза, њено је место било празно у инглеском пореском систему. У осталим земљама, где су непосредни порези ухватили већ чврста корена, није било лако одлучити се, да се њихов сигуран доходак замени новим, несигурнијим.

Инком-такса је управо порез на приходе, јер свака њена листа терети другу врсту прихода. С друге стране, она не истражује целокупан приход, већ само једну његову врсту, у чему се највише и разликује од сличног пруског пореза. Али њој не измиче ниједан приход, јер последња алинеја листе *D* гласи „и сви други приходи који нису предвиђени“. По томе се види да је све рађено по извесном плану, и да ти разни порези нису тек онако набацани један на други. Циљ оваквој подели на категорије био је да се приходи пореских обвезника што лакше и тачније оптерете. Као што је добро примећено, приходи имају ту заједничку особину, што сви без разлике теже да избегну порез. Како су разне природе они се крију на разне начине, и администрација их не може ухватити све по истој методи. То су у осталом творци Инком-таксе врло добро знали, и због тога су је поделили на неколико листа.

¹⁾ Истина постоје још и *land-tax* и *house-duty*, али то нису опасни супарници Инком-такси. Прва доноси једва нешто више од 20 милиона; то је последњи остатак негдашњег пореза, који се искуљивањем непрестано смањивао. *House-duty* не терети никакав засебан приход, она се више обраћа општем приходу оних који станују у кућама.

Порез листе А плаћа сопственик куће или земље. Али се администрација за наплату пореза не обраћа увек самом сопственику. Она тражи порез од онога који се налази у кући или на земљи, па био то сопственик или прост закупац. Али закупца има права да суму плаћеног пореза урачуна у закупну цену.

Оцењивање прихода врши се на основу пријаве. У овом случају пореска администрација може имати вере у њихову тачност, јер се превара да лако прозрети. Сваке треће године разашљу се сопственицима пријавне листе, које они треба да поуне. У исто време траже се од њих извесни подаци, потребни за одређивање бруто-прихода њихових непокретности. Овај порез терети потпуну закупну вредност земље или куће по одбитку трошкова око управљања, осигуравања и редовних оправака.

Приходи оптерећени листом В не цене се по пријавама. Закон *претпоставља* да је добит закупников раван у Инглеској половини прихода сопственикова, а једној трећини у Скотској и Ирској. Не може се рећи да је овакво одређивање прихода потпуно рационално, али оно има ту добру страну, врло важну с финансијског гледишта, да је просто и да се примењује без великих трошкова.

Како је ова законска претпоставка врло често нетачна, морало се допустити закупницима да траже смањивање пореза, ако пред нарочитим чиновницима докажу да им је добитак био мањи него што закон претпоставља. Овим порезом оптерећен је и сопственик, ако земљу није издао, већ је сам ради, и то без обзира на порез који плаћа по листи А.

Закупници имају право да траже порезивање по листи D, где се приходи тачније испитују, ако су водили уредне књиге о свему што су добили од земље.

Наплаћивање пореза на приход листе С врши се још простије. Овде више није потребно никакво пријављивање. Наплату врше саме банке које издају дивиденду на интерес државних папира. Кад дође рок исплати, свака 3 или 6 месеца, банке *задрже* део одређен за порез. Обвезници и ове листе имају право да траже ослобођење, ако докажу да им целокупан приход није довољно велики да се подвргне Инком-такси. Али како је то доказивање скончано обично с великим теш-

коћама, највећи део пореских обвезника плаћа порез не тражећи никаквих олакшица.

Приходи листе D много су скривенији од пређашњих, и за то се одређују на особит начин. За основ одређивања узимају се пријаве пореских обвезника, али у њима није изнесен бруто-приход, као у листи A, већ чист приход, јер је за инглеског законодавца добит од трговине и индустрије „сума која претиче преко издатака потребних да се та добит постигне.“ Треба, дакле, одбити од бруто-прихода трошкове око намештања радње, издатке за поправке, за набављање алата, момачке плате, дугове итд. Трговац има право да одбије од своје бруто-зараде све што је издао за робу, за њен пренос, смештај, за кирију, интерес својих дугова, итд. и што остане биће чист приход који подлежи плаћању пореза. Не одбијају се једино трошкови у кући.

Пријављивање трговачке и индустријске зараде врло је деликатна ствар. С тога је за примање пријавних листа и других података који се односе на зараду ових занимања ваљало поставити нарочите чиновнике, поузданије од осталих, у које би се имало потпуно вере, да неће ништа проказати. Трговци и индустријалци крију веома брижљиво своје рачуне, јер је у њима често сва тајна њиховог успеха. А ако се дозна да опадају, а то се лако може видети из података поднесених ради пореза, кредит би им посрнуо, и тиме сваки изглед на опорављење постао немогућан. Творци Инком-таксе то су врло добро разумели. За скупљање пријава обвезника листе D одређени су нарочити чиновници, којима трговци могу с највећим поверењем да даду своје рачуне, јер се никада није десила ни најмања индискреција. Ако се обвезници ове листе, при свем том, боје да њихово стање не изиђе на видело, допуштено им је, ради још веће безбедности, да своје пријаве поднесу нарочитим комесарима, а то су покретни чиновници који не познају околину, те гледају на ствар с чисто административног гледишта. Ну број оваквих пријава непрестано се смањује, јер се увидело, да бојазни нема места.

Листа E терети плату и пензију државних и приватних чиновника. Државни чиновници не подносе пријаве. Њихов се порез задржава при издавању плате или пензије. За приватне чиновнике траже се пријаве, а подносе их газде код којих су у послу. И по-

реским обвезницима ове листе допуштено је да докажу како им целокупан приход не достиже суму испод које се не наплаћује потпуна стопа. Ако им плата не износи 4000 дин. имају права на потпуно ослобођење; а од 4000 до 10000 дин. порез се наплаћује по одбитку првих 3000 дин.

Стопа Инком-таксе није била увек иста, већ се мењала према потреби. У редовним приликама била је врло мала, а у критичним тренутцима нагло се пењала. Величина њене стопе показује јасно у каквим се кад приликама налазила земља. Ако је било време мира, ако су трговина и индустрија цветале, стопа Инком-таксе није била велика. Је ли земља била изложена великим трошковима, јесу ли други порези услед рђавих економских прилика подбацивали, од Инком-таксе тражила се много већа сума. Тако је њен приход понеких година једва износио 100 милијона, а за време кримског рата прелазно је суму од 400 милијона.¹⁾

Инком-такса има ту добру особину посредних пореза, што сама по себи расте у колико се увећава народно богатство. Године 1894—95 добило се од ње 391 мил. у округлим цифрама, а претпрошле финансијске године 1897—98 са истом стопом донела је преко 429 мил. динара. Та је сума овако подељена према листама:

Листа А.	119,300.000	дин.
» В.	2,700.000	»
» С.	28,900.000	»
» D.	245,700.000	»
» Е.	31,370.000	»

¹⁾ Год.	Стопа	Проп. %	Чист приход у милионима.
1842—43	7 пенса	2.87	140
1854—55	1 шил. 1 пени	5.74	359
1855—56	1 шил. 4 пенса	6.60	413
1857—58	7 пенса	2.87	198
1865—66	4 »	1.64	144
1873—74	3 »	1.23	144
1874—75	2 »	0.82	99
1876—77	3 »	1.23	142
1879—80	5 »	2.05	231
1885—86	8 »	3.28	381
1887—88	7 »	2.87	357
1888—89	6 »	2.46	312
1891—92	6 »	—	346
1893—94	7 »	2.87	387
1894—95	8 »	3.28	391
1897—98	8 »	3.28	429

У свом развиту Инком-такса показује сталну тежњу да порески терет размести што праведније. У почетку на чисто фискалној основи, она се постепено мења и поставља себи онај други, хумано-социјални циљ. А тај циљ, као што смо већ поменули, мора се код пореза на приход имати најјаче у виду.

Непрекидно повишење границе оног прихода изнад које се плаћа потпуна стопа показује јасно у ком се смислу мењала Инком-такса.

Год. 1803 беху ослобођени приходи тек испод 1500 дин., а непотпун порез плаћаху испод 3750 дин.

Год. 1806 граница ослобођења се спушта од 1500 дин. на 1250 дин. због великих ратних трошкова.

Од 1843 до 1853 учињен је знатан напредак. Приходи испод 3750 дин. потпуно су ослобођени.

Год. 1853, због кримског рата приходи од 2500 до 3750 дин. плаћају нешто мало.

Год. 1863—64 заведен је систем срачунавање сличан данашњем. Приходи испод 2500 дин. не плаћају порез; од 2500 до 5000 дин. плаћају га тек пошто се претходно одбије сума од 1500 дин.

Год. 1873—74 потпун порез наплаћује се од прихода изнад 7500 дин., а од прихода између 2500 и 5000 дин. одбија се најпре 2000 дин., па се остатак оптерети потпуном стопом.

Год. 1876 учињен је велики напредак. Потпуно су ослобођени сви приходи мањи од 3750 дин., а од прихода до 10000 дин. наплаћује се потпун порез тек по одбитку 3000 дин.

Та измена вреди и данас. Само што је граница потпуног ослобођења подигнута на 4000 дин.

Требало је још даље ићи, ако се хтело да Инком-такса потпуно изврши своју улогу размештања пореског терета. Кад се узму у обзир посредни порези, изједначења стопе за све приходе изнад 10000 дин. олакшан је порески терет врло великим приходима. Али овај недостатак није од велике важности, јер ми управо мислимо, да порез на приход треба да буде дегресиван, с потпуним ослобођењем малих, а, до извесне мере, све већим оптерећењем великих прихода. Дегресија и прогресија нису са свим иста ствар. Прва циља поглавито на олакшање пореског терета код малих, а друга по што веће оптерећење великих прихода. У овом другом систему злоупотребе

www.dobri.com

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

могуће, а код депресије их је тешко замислити. Ова значи да је величина пореске стопе ограничена, а с прогресивношћу може се ићи далеко. У систему с депресијом врло је важно утврдити суму од које ће депресија почети. Што је та сума већа, биће и социјална улога пореза на приход то боље извршена. У Инком-такси депресија почиње од 10.000 дин., а то је мало за земљу где има тако много великих капитала.

У свом садашњем облику Инком-такса чини извесне олакшице приходима брачних парова. У принципу приход жене која живи са својим мужем сматра се као део мужевља прихода, а оптерећује се порезом као оделит приход само у случају кад: а) заједнички приход није већи од 12.500 дин. (500 лив. ст.); б) један део прихода зарађује сама жена, а остатак долази од рада мужевљевог који с радом жениним не стоји ни у каквој вези.

Осем тога ослобађају се пореза из разлога који се могу лако погодити:

а) Крунина добра; добра која припадају милосрдним заводима и приватним школама; јавни паркови.

б) Капитали, интереси и дивиденда штедионица, друштвава за узајамно потпомагање и болница.

в) Капитали и дивиденде одређени за оправку и одржање цркава.

г) Имања страних посланика, итд.

Олакшице су многобројније у сличном пруском порезу. Инглези нису хтели да сувишним изузецима замрсе свој закон. Осим тога изгледало им је да су олакшице већ учињене малим приходима потпуно довољне, а да великим приходима није било ни потребно смањивати порески терет.

Стопа Инком-таксе иста је за све листе. У њој се не прави разлика између вечитих и доживотних прихода, или, другим речма, Инком-такса поједнако терети све приходе били они од рада или од капитала. Познати француски економист и финансијер *Léon Say* налази да је такво схватање пореског оптерећивања најбоље и најправедније. По њему порез треба распоредити на приход, а не на лица која тим приходом располажу. Вечита је рента приход особите врсте који само изгледа сталан. Међу тим, као што се она може у садашњости поделити на више делова и дати сваки део другом лицу,

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

тако се може поделити и у времену и наменути је једно за другим разним лицима. Уживање вечите ренте може се одредити једноме човеку за његова живота под погодбом, да је после смрти остави другоме итд. Вечита рента може се, дакле, поделити на неколико доживотних рента. Зар није праведно да се узме у обзир сваки наследник? Зар сваки од њих нема права да задржи део прихода који је за њега доживотан и да од њега чини уштеђевине за себе и за своју децу, итд.

И ако ови закључци изгледају на први поглед логични, ипак, кад се мало дубље уђе у ствар, види се да су они јачи по форми но по садржини. Нико и не мисли да онај који умре може понети свој приход у гроб. Исто је тако ван сваке сумње, да нико не може располагати рентом, ма се она звала и вечитом, дуже но што му је суђено да живи. Али има прихода који не морају трајати целог живота. Вечити приходи нису тако названи што трају вечно у времену, већ за то, што онај који их добија може бити сигуран да ће их имати целог живота и, што је исто тако главно, да ће их оставити својој деци. Никаква промена у њему самом неће га лишити таквог прихода. Међу тим радник може несрећним случајем изгубити сваког часа своју зараду. Адвокат или лекар, који живе од својег рада, могу због болести или других непредвиђених околности, крајње осиротети и оставити децу у највећој невољи, ако се само нису побринули да одвоје и оставе на страну један део прихода. И рентијер може штедити, али он на то није принуђен, а у сваком случају не мора одвајати велики део својег прихода, јер ако не крњи капитал, оставиће га целокупног и после своје смрти.

И други разлози који се наводе у овом смислу не вреде много. Пребацује се Инком-такси, веле често њени браниоци, да не разликује разне изворе прихода. Па то не чини ниједан инглески порез. Државни доходак састављен је поглавито из царинских такса и непосредних пореза. Зар се може замислити да се цена килограма чаја одређује према порезу који би водио рачуна о различној природи купчевих прихода? А то захтева потпуна правичност.

Ето каквим се бесмислицама служе често противници различних стопа у недостатку бољих разлога. Они хоће да докажу, другим речма да нема смисла да Ин-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

КОМ-такса буде праведна, кад су сви остали инглески порези неправедни. Међу тим, посредни порези имају подлогу рђаву не из каквог особитог разлога, већ просто с тога што њихов правилнији размештај није ни могућан. А кад је то могућно код пореза на приход, онда зашто се то не би учинило.

Крај свих недостатака Инком-такса је с финансијског гледишта веома савршено средство за увећање државних доходака. Она је временом превазишла наде својих највећих бранилаца. А те су наде у осталом биле врло скромне. Роберт Пил имао је једино намеру да својим порезом укине дефицит у буџету. Међу тим, мало доцније тражене су од Инком-таксе и друге, много веће услуге. И она је дала увек што се од ње тражило. Ако је требало извршити какву реформу, ваљало је само неосетно подићи њену стопу, па новаца и сувише. Ако се хтела повести каква колонијална експедиција, Инком-такса је прибављала потребна средства. Кад је целина империје долазила у опасност — од Инком-таксе се тражило да створи флоту; а ни од рата није Инглеска имала да преза, јер се знало на која врата треба кукнути, па да се отворе златни извори. Једним потезом пера, којим се повисаваше стопа Инком-таксе, стварале су се стотине милијона новог прихода. „Тај див, узвикнуо је Гледстон у једном од својих ненадмашних говора, који нас је штитио негда за време рата, дошао је и сада, повраћен у живот 1842 год., да нас помогне за време мира у нашим индустријским предузећима..... Не знам да ли Комора има на уму све што земља дугује Инком-такси, да ли се она сећа грдне снаге тога финансијског озиба.... Вратите се на њену прошлост, оцените шта још може за вас учинити, ако је не уништите, поврате ли се слична времена“ (18. апр. 1858 год.).

Последње године, док се још није знало да ће рат у Јужној Африци стати два пут онолико колико Кримски Рат, влада је инглеска мислила да покрије трошкове повећањем стопе Инком-таксе. Али сад се већ може предвидети, да ће ратни трошкови изнети суму већу од целог државног буџета, те ће се после толико година финансијског напредовања, после непрекидног смањивање државног дуга, морати прибећи зајму, који мучно да ће бити мањи од 3 милијарде.

Др. Момчило А. Нинчић.

ЈЕДНА ОПАСНА НОВИНА КОД НАШЕГ АПЕЛАЦИОНОГ И КАСАЦИОНОГ СУДА

— СУБЕЊЕ БЕЗ ЗАКОНА. —

Следећи пример, потврдиће стављени наслов.

Никола, Апостол и Мијаило, имали су плаћати Харизу 700 # цес. по облигацији утврђеној полиц. влашћу. Дужници су се по овој облигацији обвезали сви за једног и један за све, дакле солидарно.

За обезбеду овог примања, Хариз је тражио забрану на извесно примање Николино и суд је забрану одобрио. Ова забрана оправдана је и дужници су осуђени на плаћање.

Никола, даби осујетио плаћање, забрањено примање пренесе под ранијим датумом на Анђелка, и тако забрањени новац у 7.907·20 динара, дође суду на распоред.

Услед оспоравања, суд је донео решење, да је Хариз пречи у праву наплате из целог депозита, за своје примање и Анђелка упути на парницу.

По жалби Анђелковој, Касациони суд у II одељењу од 8 марта 1900 год. Бр. 2012 поништио је решење првостепеног суда из ових разлога:

»При оцењивању питања о јачем или слабијем праву наплате пријављених поверилаца, суд је у овом случају погрешно изводио солидарност обвезе из облигације, кад је та облигација већ била пред судом и као доказ оцењена осудним решењем, којим су дужници осуђени на плаћање, против кога је решења незадовољна страна могла изјавити жалбу у своје време. А кад се то није учинило, онда се сада сва права и дужности, која налазе свог основа у облигацији на основу које је то решење донесено имају ценити по самом том судском решењу а не више по облигацији.«

Као што се види, Касац. Суд своје разлоге не на-
слања ни на један закон. пропис, а то је по § 304 грађ.
пост. био дужан учинити.

Како су ове примедбе по § 333 грађ. пост. обавезне
за нижи суд, то је овај решио: да Анђелко путем спора
докаже прече право наплате и од једне трећине а Хариз
тако исто путем спора да докаже, да има прече право
наплате и за остале $\frac{2}{3}$ спорног депозита.

Првостепенни суд, досудио је Харизу прече право
наплате по тражењу из ових разлога:

»Тужилачка страна ничим није доказала, да је ова
солидарност дужника по овој поднетој облигацији пре-
стала — 882 грађ. зак. То није учинила ни поднетим
осудним решењем овога суда, којим је дужницима: Ми-
јаилу, Апостолу и Николи наложено плаћање означеног
дуга с тога, што је оно — осудно решење произашло
по захтеву тужилачке стране а на основу ове поднете
облигације; друго, *што се њиме налаже дужницима ис-
пуњење њихове обавезе по овој облигацији*, као што се
из његовог текста види, и најзад, што оно само регу-
лисава односе парничара налогом плаћања, а никако не
заменењује исправу као обавезу дужника.

»Оваком свом мишљењу суд налази ослонца у од-
редбама §§ 440 и 454 грађан. пост. и одлуци опште сед-
нице Касац. суда од 23 јануара 1899 год. Бр. 9632 —
»Бранич« стр. 131.

»Узимајући на овај начин, да је Никола солидаран
дужник и као такав, да је он по § 545 грађ. зак. оба-
везан за целу суму по облигацији; даље, да је тужи-
лачка страна доказала и то: решењем овога суда од
12 априла ове год. № 7139 да је депозит, око кога се
води овај спор, положен за рачун дужника Николе, а
поднетим решењем овога суда од 1 априла 1899 год.
Бр. 7522 да је на исти стекла залогу одобреном забра-
ном, — суд налази, да је тужилачка страна на основу
изложеног и §§ 306 и 312 грађ. зак. преча у праву на-
плате из положеног депозита и за остале оспорне две
трећине свога потраживања, — дакле за цело своје по-
траживање од тужене стране.«

По незадовољству туженог Анђелка, Апелациони суд
у II одељењу од 16 септембра 1900 год. Бр. 3227 пре-
иначио је пресуду првостеп. суда, настав, да иста није
на закону основана из ових разлога:

»Солидарност обвезе дужника тужилачке стране, не може се изводити из облигације, коју је за доказ овог свог тражења поднео тужилац у тужби, кад је та облигација замењена осудним решењем првостеп. суда од 24 априла 1889 године Бр. 8790. Према томе по томе се осудном решењу имају ценити сва права и дужности које налазе свога основа у облигацији и кад поменути осудним решењем тужiocеви дужници, нису осуђени, да овај дуг солидарно плате и тим решењем тужилац задовољан био, ма да се њиме солидарна обвеза његових дужника по облигацији претворила у просту заједничку, — то се он од овог свог тражења као неумесног има одбити, с тим да је по § 98 грађ. пост. дужан платити туженоме трошак причињени му овим спором.

»Са наведеног Апелац. Суд на основу § 317 грађ. пост. пресуду првостеп. суда преиначује и пресуђује:

»Да је тужилац Хариз пречи у праву наплате из депозита положеног за рачун Николин и то на једну трећину, а за остале оспорене две трећине његовог примања, одбија се, као од тражења неумесног.«

Апелациони суд, за своје разлоге не наводи ни један закон. пропис, противно тач. 8 § 305 грађ. пост. који прописује, да у пресуди мора бити: *»ио коме се параграфу закона пресуђује.«* Сем овога он је тужиоцу досудио право на $\frac{1}{3}$ депозита, о чему и није спор а то је противно тач. 3 § 304 грађ. пост. и тач. 3 и 5 § 305 истог поступка. Међутим, он је по § 317 грађ. пост. првог одељка био дужан вратити предмет првостепеном суду, да овај пресуду у овоме допуни, ако би се овом приликом морало и о овој трећини судити [ма да је тужени Анђелко упућен на парницу односно ове $\frac{1}{3}$].

Тиме, што је Апелац. суд. [немогући за своје разлоге навести закон. пропис] донео оваку пресуду, без ослоња на закон, увео је у правосуђу нашем једну опасну новину, која прети опасношћу не само за имање но и за живот појединаца. Ова напомена важи и за Касац. Суд, који је донео помен. решење од 8 марта 1900 год. № 2012 такође без законског ослоња.

Последњи одељак § 317 грађ. пост. гласи:

»Ако пак Апелац. суд нађе, да није што по поступку, као што треба оцењено, или ако нађе, да је што противу материјалног закона пресуђено, он ће својом

пресудом све то сам исправити, а ако нађе, да је све као што треба и по поступку учињено и оцењено и по закону пресуђено, одобраваће пресуде.“

И овим је дакле прописом Апелац суд био дужан, да своје разлоге ослони на закон. Међу тим он је пресуду првостеп. суда огласио да није на закону основана, сам пак не помиње никакав законски пропис, сем § 98 грађ. пост. који говори о трошковима, као да су ови претежнији од главне ствари. Намеће се питање: коме закону одговара његова пресуда?

По жалби тужиоцевој, Касац Суд у II одељењу од 17 октобра 1900 год. Бр. 8494 одобрио је поменуту пресуду Апелац. суда, настав, да је иста на закону основана, с погледом и на § 831 грађ. зак. противно § 325 грађ. пост. који гласи:

„Касациони Суд уништаваће пресуде или решења нижих судова, кад нађе, да је суд на штету жалитеља што пропустио учинити по формалним или материјалним законима, или да је што противу тих прописа учинио. Иначе ће пресуде или решења за снажне проглашавати.“

Позивању Касац. суда на § 831 грађ. законика, нема места, јер овде није случај јемства, већ солидарна обвеза о дугу, где су се дужници изречно обвезали сви за једног и један за све.

Разлози првостепеног суда на свом су месту, нити су се они могли поништити голим мишљењем вишег суда.

Што је спор овај овако окончан, допринело је свакако само решење Касац. Суда од 8 марта 1900 год. Бр. 2012 (горепоменуто), те је потребно да се § 333 грађ. пост. што пре укине. Бојазан поч. г. И. Ј. Гладовића адвоката (в. бр. 9 „Бранича“), да би овим наступио застој у решавањима код Касац. Суда, неоправдана је, јер нижи судови не би давали противу разлоге увек и онда, када им нема места. Но и кад би тога било (застој у решавањима), има начина да се затрпани послови рашчисте

Мих. Ј. Столадиновић

КИНА, ТРАНСВАЈ И МЕЂУНАРОДНО ПРАВО

Важни ваневропски догађаји привлаче данас на се велику пажњу у необичној мери, и има већ толико месеци, да се јавно мишљење образованог света занима једним проблемом, који веома подесан изгледа, не само да побуди правно осећање ширих кругова, него што је још интересантније, и да подстакне испитивање о правној вредности нашега садашњег међународног права.

За сразмерно кратко време, од Августа 1898 год. па до данас, збила се једна читава маса догађаја, који показују контрасте, до сада непознате у историји међународне заједнице. Због тога баш и држимо, да ће и наше шире правничке и остале образоване кругове интересовати то, како о тим тако важним интернационалним феноменима, који у свом развоју стално пуне читаве ступце дневних журнала, мисле, и како их оцењују они виђени и признати правни аутори и научници, који су у првом реду позвани, да својим ауторитативним судом и мишљењем на јавност изађу, а ти су проф. Улман у Минхену и проф. Јелинек у Хајделбергу.*)

Може бити и скептичног мишљења о проблему мира, којега је решење био предмет конференције сазване у Хагу, али и самог скептичара мора јако да изненади то, да се појављују и дижу црне сени рата баш у овом времену, кад су изасланици 36 сила озбиљно прегли на рад, да се спорови међу народима по могућности решавају мирним путем, или да се бар број ратних заплета знатно умањи. Јужно-афрички конфликт, формално изазван зађевицама између Енглеске и Трансвалске Републике о правном положају странаца, био је такав један спорни случај, који је по својој јуристичној особини и, под свежим упечатком тек закључених радова хашке

*) Der deutsche Seehandel und das Seekriegs- und Neutralitätsrecht, Rektoratsrede von Dr. Emanuel Ullmann, München. — China und das Völkerrecht von Prof. Dr. Georg Jellinek, — (Heidelberg) у Deutsche Juristen-Zeitung, Berlin № 19, 1900 год.

Бониферијенције, заиста изгледао, да постане најподеснијим предметом расправе једног Изборног Суда. Практична вредност радова у Хагу није се могла боље документовати, и тежње сила, да се ратни заплети у подобним случајевима избегну, нису могле славити већег тријумфа, него да је се овај спор Изборним Судом расправио. Место тога дошло је до борбе за живот једног малог народа са једном великом силом, која баш вођењем рата а нарочито под неуспехом развоја војених операција, за време једне извесне фазе борбе, беше довела у питање и сам њен даљи опстанак као велике силе.

Трансвалски рат и данас још није свршен, нити му се крај може лако видети; исто тако питања странаца довела су, од неколико месеци, на истоку Азије до заплета, чији се излаз не да предвидети са погледом на њихов повод и на политичке компликације, које стоје у вези са извршењем међународне акције противу Кине.

За јуристично посматрање постоји овде знатна разлика између оба ова спора. У Трансвалу своди се правни елеменат конфликта на питање о мери права странаца у Трансвалској Републици и на правно дејство нагодбе, закључене у 1884 год. међу Трансвалом и Енглеском. Неко начелно порицање овога права од стране трансвалске владе није ни постојало. Сем тога овде је ствар у једном конфликту између две заједнице, које данашње европско међународно право, а тиме дакле и битну претпоставку — право странаца — за њихов међусобни одношај признају.

Догађаји у Кини имају, на против, сасвим други јуристични и практични значај. Постојање правних начела о положају странаца зависи, у првом реду, од признавања правног субјективитета индивидуа, као таквих, и независно од њиховог националитета, — поданства и конфесије — за тим од немогућности одбијања мирног саобраћаја индивидуа једног народа са другим и, напоследку од важности публицистичне везе, која странца са његовом домовином спаја и одржава. Ово признавање тих правних начела извршило се у историји само поступно — у главном са отклањањем првобитног изолирања међу народима и удубљавањем идеје о интернационалној заједници. После првобитне неправности странаца наступају фазе развитка, у којима су мотиви најразличнијих врста: религијозни, национални, економски час повољно час неповољно утицали на положај странаца у месту њихова борављења; неко једноставно гледиште није у овоме било меродавно ни у државама са хомогеном културом. — Али Кина није још ни дан дањи изашла из њеног старог изоловања, она се према томе још непрестано налази у оном њеном самозадовољењу, које јој управо и смета, да у се прими меродавне идеје за признавање

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

међународног права, и тиме јој припреми улазак, као равноправном члану, у интернационалну заједницу. Ма какви били дубљи узроци покрета, који је довео до садањег зашлета, — по његовом ефекту овај покрет за европске државе има значај поништења оних сингуларних основа и темеља, који су појединим уговорима створени за мирни саобраћај са пределима Кинеске Царевине, а у исто доба и значај начелног порицања сваког међународно-правног положаја Европљана у Кини. Садашњим дакле покретом у Кини наступила је опасност, да се раскине и она мала и лабава међународна спона, тј. они поједини трактати, који још једино везиваху велике културне силе са кинеском царвином. Јер, сасвим у противности са Јапанцима, који свесно раскрстише са целом њиховом прошлoшћу, Кина је, против своје воље, понуштајући спољњем притиску, мало попустила од њене прастаре искључености страних нација и отпочела ограничени саобраћај са цивилизованим државама. Али она никада није њене надуване претензије и фикције напуштала; још непрестано замишља она себе за царство свѣта и стране народе још сматра, сходно њеној официјелној теорији за вазале. На овоме негираном држању Кине наспрам међународног права, ништа није променило ни модерно опћење међу посланствима. И ако данас страни посланици неће да се потчињавају оним церемонијама, које би их понижавале и које је још до скоро од њих захтевао двор у Пекингу, то ипак тај двор никако није јавно, пред својим народом, признао координацију страних сила са Кином. *Положај страних посланика у Кини не почива на самом међународном праву, него на привилегијама, које уговори садржавају.* Тако је примљено и признато у Пекингу стално посланство Пруске, а тиме доцније и Немачке, тек 1861 год. уговором у Тијенчину. У овоме уговору изрично се осигуравају посланицима неповредљивост и сва првенствена права, која им по међународном праву припадају. *Према томе један напад на посланика значи у Кини просто један нарушај уговора, а не поведу једне начелно признате нормe међународног права; иначе би био онај уговор, који се односи на привилегије посланике, сасма излишан.* Она представа о светости уговора, о обавези државе за једном датом реч, то у Кини не постоји. Лаж, претворство и лицемерије припадају у толикој мери инвентару кинеске владине вештине, да њој одбацивање оваких политичких средстава не изгледа као морална одлика него као укора достојна слабост и кажњива будалаштина. Сваки напредак у међународном праву може се означити као напредак у свести о нужности верности уговорне. И у најстаријим временима било је државних уговора, који су представљали неки *modus vivendi*, који би моментаним приликама одговарао и њима по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibz.hr

небан био. Само пак међународно право постоји тек од оног времена, када су државе признале, да их закључени споразуми обавезују независно од променљивих захтева дневне политике. На овај виши ступањ није се Кина ни данас попела, и за то може у њој један или други став међународног права да нађе само привремено признање, но то не мења ни у колико тај факат, да она и дан дањи стоји ван заједнице међународног права.

Најјасније се види ово у рату. Ратно међународно право има да захвали за своје богато развиће последњим деценијама; оно у многим тачкама има значај необичног напретка у правним убеђењима и самих најобразованијих нација. У том напретку Кина сигурно није имала никаква удела. Јер је тај напредак тесно везан са све веће цењење живота и својине поједине личности. Ублажавање казни, брига за опште народно образовање, уређивање сиротињског стања, мере за заштиту радника и старање за ове — све то заједно са ограничењима, која се стављају ратним разорењима, чини један, заједничким идејама скопчани низ хуманитарних творевина. Не стоји никако ни до воље појединих држава, да се ма којом од ових творевина може што фактично да постигне без неког вишег, целокупног поштовања самих индивидуа. Она влада, која даје, да се њеним вишим чиновницима, без икаквог претреса, главе одсецају, и која са успехом може да нареди, да се неброј њених поданика поубијати може, та није никако у стању да својим трупама улије решпект о животу и својини непријатеља. Ко има ту навику да међу својим сопственим сународницима покоље прави, тај не може никако ни да појми, да ухваћеног непријатеља ваља штедити; и када би у томе смислу и било какве наредбе, то би је Кинез тим више за неизобилну држао, што према његовом народном карактеру, добро познаје двојезичну политику својих претпостављених, те би према томе и гледао да ту наредбу по своме начину протумачи. Данашње међународно право у рату на суву добило је, закључцима хашке конференције, своју официјелну конфигурацију. На тој конференцији Кина је учествовала на један сасвим потчињен начин, и те закључке, разуме се, под садашњим околностима, није ни ратификовала. Према томе, Кина се ни формално и ни у колико на овоме земљишту није обвезала цивилизованим државама осталог света.

Најбољи доказ за исправност горњих навода састоји се у томе, што се Кина никад потужити неће, па ма шта да је буде снашло. Она је њеним делима доказала невермање међународног права западних земаља, и неће јој ни на памет пасти, да се на то међународно право позива. О протестима Кине због повреде међународног права, неће се сигурно ништа чути: од таког ступња

дажљивости тога надутог оријенталца чува његов понос, који му забрањује, да се смешним прави. Повреда међународног права претпоставља увек један субјект, који се повређен осећа. Онај став: где нема повређенога, ту не може бити ни повреде права, вреди, без сваког изузетка, и у међународном саобраћају.

И тако видимо, како се одиграва велика историјска игра борбе културног света са великом силом истока ван круга и међа међународног права. Овом борбом влада искључно политика. Да се овим неће то да каже, како би и савезне трупе требало да се лате варварских дела, о томе ваљда није потребно даље ни говорити. Али хуманитет треба да се врши, не због тога што би га Кина као право захтевала, него због тога, што он треба да народе, који се осећају као носиоци културе, чува да не изађу окаљани пред суд историје. Сем тога постоји овде још један важан разлог. Ма каква судба снашла Кину, ипак неће бити могуће да се ова гигантна сила иступи из реда самосталних држава. Али она мора дубок преображај и јаке реформе да предузме и претрпи. Тада ће тек време доћи, када ће се Кина примити у заједницу међународног права. И ова помисао мора већ и данас победиоцу умереност да налаже. Тако дакле видимо како последњи циљ борбе долази у блиску везу са идејом права. Задобијање Кине за западну културу садржи у себи и признање међународног права од стране реформиране азијатске царевине: из бесправља садашњости треба да се изроди право будућности.

Али за ово последње требаће, наравно, још дуго времена, јер то мора, као свака реформа, постати резултат културно-правног развитка; али стварање сталне основе мирног саобраћаја, са гаранцијама, да се оваки поремећаји не могу више понављати, то ће бити најважнија практична задаћа садање међународне акције европских сила.

Београд, јануара 1901.

А. Милосављевић.

О УСЛОВНОЈ ОСУДИ

(ЗАКОН БЕРАНЖЕ-ОВ)

од Луизијана Трепо-а

(НАСТАВАК)

ДРУГИ ДЕО

ПРВА ГЛАВА

Област условне осуде.

137. — Испитаћемо у којим су случајевима судови овлашћени да изрекну условну осуду. Три су гледишта, са којих се може посматрати ово питање: 1. са гледишта *преступника*; 2-о са гледишта *преступа*; 3-е са гледишта *казне*. Напоследку ћемо проучити 4-о *правила о надлежности и поступку*.

I Одељак.

Који преступници имају права на благодејање условне осуде?

138. — Благодејање обуставе извршења казне могу имати: 1, *почетни преступници*, т.ј. они који нису били осуђени ни на *какову осуду*. На исто не утиче то, ако су окривљени и за више преступа; 2-о *извесни асимиловани преступници*: они, који нису осуђени раније на затвор за злочин или преступ казним по општем праву (чл. 1. §. 1.). Ову је формулу потребно објаснити; она обухвата три елемента: закон изискује 1-во *осуду*; 2-го извесну природу *казне*; 3-ће извесну *природу преступа*.

139. — Примећујемо претходно, да благодејање одлагања не искључује никакву категорију преступника:¹⁾ судови имају само да се баве ранијим осудама, и да овере да ли ове сачињавају услов, који сматра закон као препреку законске милости. Из тога следује: да се *страни преступници*, као и домаћи²⁾ могу кори-

¹⁾ В. стр. 127. питање о војеним преступницима.

²⁾ Ово питање не налази на тешкоће у праву. (Journ. de Droit Intern. privé. 1893 стр. 169.). У ствари не изгледа да је умесно у начелу одобрити од-

стити мерама милости, које прописује закон од 1891 г. баш да се његове строгости на њих и не могу применити.³⁾

§ 1. — Карактер раније осуде.

140. — Закон изискује *осуду*: право на благодетељање у условне осуде може имати и онај преступник, који је оглашен за крива, но отпуштен без казне (чл. 364. крив. суд. пост.) или је за кривицу *ослобођен* одлуком (чл. 66. крив. пост.), јер није *осуђен на казну*. Није потребно, у осталом, да је осуда *извршена*. Закон тражи само доказ о недостојности кривца, а ова произлази и од саме осуде, а не и од извршења.

141. — О овоме питању, као и о онима, што за овим сле-дују, само можемо да поступамо онако као и код поврата,⁴⁾ и по начелима која су тамо допуштена. Пошто закон ћути, природно је, да се као препрека одлагању, може сматрати само она осуда која има исте карактере, које се траже да има прва осуда, код поврата без изузетка.

а). Пре свега треба дакле, да је осуда изречена од *француског суда* (кривичног или не; обичног или нарочитог). Но, кад суд има доказ о ранијој осуди осуђеног на страни, изиграо би се закон, ако се не би задржао на овом доказу недостојности. Моралност не зна границе.⁵⁾

У осталом без утицаја је питање је ли преступ, који је кажњен у Француској, извршен на страни.

лагање странцима, како због тешкоће да се за њих прибаве потребни подаци тако и нарочито што је њима веома лако да отиду и да се спасу законске санкцијеју случају поврата. Према њима би одлагање изречене казне имало жалостан карактер. Сем тога, доста је тешко помирити логично условну осуду са *правом изманетва* којим се служи управа према њима, и *иробом*, коју претпоставља условна осуда. Г. Брелон мисли, да би можда било опортуно овде допустити дипломатски и законодавни реципроцитетно своје спорно гледиште, јер је реч не о чистој милости већ о једној *мери јавног поретка*. Пројект закона о кривичној судској уписници, ступа ипак на овај пут у ономе што се односи на ослобођавање уписа (В. о кажњиву страних преступника од Marsagny-a de la loi criminelle).

³⁾ Отуда је потребно, ако се ршири систем условне осуде, да се умноже конвенције о размени билетена о осуди (Garrand. Sur. l'effet des jugemenst étrangers). У осталом само се може пожелити: да разне државе буду солидарне и у општем интересу удруже сву своју снагу противу поврата (В. у овом смислу интересантну одредбу члана 96. закона кантона Невшателског и француски закон од 30. Новембра 1892 г. чл. 25.). Пројект швајцарског казненог закона сједињава у једно домаћу и страну казну.

⁴⁾ В. Deslande. стр. 80. Противно Locard № 28.

⁵⁾ У осталом има о томе више контроверса, које су испитане у овом одељку, а које је потребно студирати да се одреди теоријски домаћај закона.

б). Осуда треба да је *дефинитивна*, — *коначна* — у тренутку, кад наступа друга осуда. Она се не може узети као препрека праву одлагања кад има просто провизорну вредност. Ја мислим да не треба ићи даље са овим захтевом, и тражити, као код поврата, да она треба да буде дефинитивна у тренутку, кад је учињен други преступ.

Ово правило, које се оправдава у случају поврата, овде нема разлога. Закон тражи, само законски доказ недостојности осуђеног: она је у тренутку, кад је прва осуда дефинитивна пре друге пресуде.⁶⁾ У осталом ово питање има мали практичан интерес⁷⁾ јер се не да претпоставити да ће судови покушати да нареду одлагање у сличној хипотези.

в). Најзад ранија осуда неће бити препрека одлагању, ако буде предана забору *амнестијом* или уништена *ревизијом* парнице: у овим се случајевима сматра, као да никад није ни постојала; или ако је ишчезла услед *судске рехабилитације*, или баш *законске рехабилитације*, која произлази из самог закона.⁸⁾ У овој последњој хипотези, осуда се сматра као да *није ни дошла*. Исто дакле лице, теоријски, може, бенефицирати више пута условну осуду.

142. — *Доказ о ранијем владању*. — Са свим негативан доказ, да осуђени има услове да му се дозволи одлагање природно је, у билетену № 2. Отуда потреба: да писари и иследници хитају са пошљком и класирањем билетена № 1. Нова установа изискује више него икад, да се строго уреди судска уписница и са свим нарочиту брижљивост у предавању билетена № 2.

§ 2. — Природа раније казне.

143. — Ранија је осуда препрека одлагању, само онда, ако је њом изречена казна: *затвора или каква тежа казна*. Закон ово не објашњава: но, ово решење излази из самог текста. Код

⁶⁾ У Белгији је противно решено ово питање. (Locard. стр. 77). Женевски закон наређује да исто лице неће моћи два пут бенефицирати одлагање, ако је други злочин, који је учинио исте природе као и први.

⁷⁾ Један министарски циркулар од 19. Дец. 1891. констатује да су више судова наредили одлагање према осуђеном лицу, за које су нашли да је имао законске услове, јер су узели билетен № 2 као тачан, који је у ствари био погрешан, и прописује извесне мере да се предупреде случајеви. (Boll. off. Minist. Just. 1891. стр. 546.).

⁸⁾ У овом смислу: Капитан, Андре, Басија, Ди Шен. Под чисто војеним кривницама, разумем само оне које се састоје у повреди војене дужности и које могу само војници да изврше.

казни затвора спречава да се осуђеном доцније допусти одлагање à fortiori то треба да буде и са тежим казнама.

Из тога следује: да се осуде на *новчану казну* ма колика да је сума, не сматрају као ранији судски антесадани за примену нашег закона.

144. — *Случај по члану 67 и 68 казненог законика.* Мора се узети без устезања да је казна, која се изриче над младолетницима од шеснајест година, по овим члановима, затвор, који улази у законску формулу. Истина је да се она издржава у нарочитим заводима, у којима се млади осуђеник подчињава поправном васпитању; но, ако варира начин извршења казне, њена се природа не мења. Сами изрази чланова 67 и 69 не дају места никаквој сумњи у овоме.

§ 3. — Природа ранијег преступа.

145. — Прописујући препреке, због којих се не може допустити преступнику благодејање одлагања, закон се бави на послетку *природом* преступа, због кога је преступник раније осуђен. Ова осуда треба да је изречена за *злочин или преступ казном по општем праву.*

146. — а). За *злочин или преступ.* Под ову формулу не долазе *полицијски иступи*, који заиста, немају никакву озбиљност. Ма да преступи, који се кад што квалификују као *иступи*, не претпостављају, у опште, никакву већу неморалност, од иступа, у правом смислу, ипак је извесно да их не треба са овог гледишта, као и сваког другог, асимилovati са иступима, већ увек двојити. У овом погледу треба се држати класификације казненог законика.

б). *Злочин или преступи општег права.* Врло је важно одредити тачан смисао овог израза, који се два пут понавља у закону. Из припремних радова не можемо да видимо у овом погледу ништа јасно.

Ја мислим, да *политичке и чисто војене преступе* треба одвојити од злочина и преступа општег права, но, не и друге *сиецијалне*⁹⁾ преступе.

С једне стране, заиста закон од 27 маја 1885 о прогонству не узима у рачун ове две категорије преступа и јасно их иставља на супрот преступима општег права.¹⁰⁾ Са свим је умесно мишљење.

⁹⁾ Чл. 2. § 2. и чл. 3.

¹⁰⁾ У истом реду идеја пројект закона о кривичној судској уписници, ослобођава од уписа у билетен № 3 политичке осуде.

да је закон од 1891 покљонио исту пажњу и да је овај израз узео у истом смислу.

С друге стране политички и чисто војени преступи имају чисто особени карактер, и искључују прецизно моралну недостојност због које треба одбити одлагање осуђеним лицима.¹¹⁾ Истина, ово се може рећи и за многе друге специјалне кривице. Ипак треба приметити: да преступи, који се казне затвором по специјалним законима (реч је само о овима) показују исту такву кулпу, као и они преступи који се казне истом казном по кривичном законнику.

Ова последња главна примедба довољно побија замерку овоје систему, којом се претпоставља као сувише узак и противан духу закона.

148. — *Противни системи.* — Има и других система.

а). — По једнима само политичке преступе¹²⁾ треба ставити на супрот злочинима и преступима општег права. Но, исто тако има разлога да се тако ради и са војеним преступима.¹³⁾

б). — Други сматрају као особене преступе по нашем закону, не само политичке и војене преступе већ и оне који се казне по специјалним законима или неким од њих, као на пр. по *фискалним законима*.¹⁴⁾ Ну, ту се наилазе многобројне тешкоће, и упада јако у произвољне поделе. Правознанство изгледа да осуђује ове разне начине посматрања.¹⁵⁾

¹¹⁾ Nègre et Gary. стр. 47. Locard № 17. и Brégeant стр. 320 (са неком разликом).

¹²⁾ Може баш посведочити један пасаж из дискусије, у коме г. Беранже поводом чл. 6. доста јасно издваја војене преступе од преступа општег права (Сенат. Седница од 3. Јуна 1890 г. J. off. од 4. Јуна стр. 526).

¹³⁾ Лаборд, Делаланд, Вернар, Дало, Rep. Supp. V. Beine, № 230. Овоје мишљењу иде доста рђаво у прилог претендовања принципа екстензивног тумачења. (В. Garrand. I. о овом принципу). Не треба заборавити да је одлагање установљено за лица, која нису *никад осуђена*; само по изузетку може се применити. У место што се изузетак шири, пре га треба сузити.

¹⁴⁾ Тако је суд у Шамбери судио: да је ранија осуда на затвор за преступ по царинским законима, препрека одлагању. По другим се одлукама признаје карактер општег права у смислу закона, *преступима лова*, преступима по закону о *војеној реквизицији*. Види о овом питању закључке г. Сари-а адвоката.

¹⁵⁾ Теоријски дакле, осуђеник за политичка дела може неодређено беневитирати одлагање, јер ранија осуда за дела овакве природе не прави сметњу због које му се не може допустити одлагање; а такође не губи исто и због доцније осуде за дело овакве природе. Међу тим има разлога да се у овом предмету не одобрава лако одлагање, јер осуђеник може бар један преступ да изврши, а да не буде кажњен, ако се постара да му друга осуда буде за политичка дела.

149. — Закључићемо: да препреку одлагању праве само осуде на затвор за друге злочине или преступе, а не и осуде за политичке и војене кривице.

150. — Овде се не може одредити критеријум за разликовање политичких преступа од неполитичких. У погледу на ову класификацију која има нов интерес са нашег закона могу само упутити на опште црте казненог права. То исто важи и за тако сложена питања, или питања која су у свези са овим предметом. Ограничавам се само на посматрању факта: у случају, кад се сложен или конексан преступ буде сматрао као политички по општим одликама, и по том се не буде законски рачунао да утиче на доцније задобијање одлагања, судови треба у пракци да воде рачун о томе, и да одбију законску милост лицу, које је већ осуђено за таква законска дела, која су тако близу делима општег права.

II. Одељак.

Код којих преступа може имати места условна осуда?

151. — У начелу судови могу изрицати условну осуду, ма каква да је природа преступа, који се суди, само ако је казна, која се примењује, једна од оних, које се могу обуставити. Ово опште правило произлази 1-во из циља, кога је законодавац поставио, као што смо то напред видели, 2-го из препаративних радова, у овом смислу, 3-ће из текста закона, који овлашћује на обустављање казне у случају осуде на затвор или на новчану казну, неправеди никакву разлику. (чл. 1. § 1.).

Од овога начела имају два изузетка, који резултују из законског текста или укупног закона. Они се тичу политичких и војених преступа. Студираћемо једне за другим: 1. домашај општег правила; 2. изузетке.

§ 1. — Опште правило: одлагање се може наредити у сваком предмету.

152. — Одлагање се може наредити у сваком предмету, који се тиче злочина или преступа, обичног или специјалног, политичког или неополитичког.¹⁶⁾ Ако закон, из мотива, који се дају лако разумети, води рачуна о природи прве кривице, кад је преступник већ издржао једну осуду, не бави се њом т.ј. овом природом, кад је реч о одобравању одлагања. Чл. 1. (§ 1), због супротности, коју

¹⁶⁾ У овом су питању позитивни препаративни радови. (J. Off. од 4. Јуна 1890 г.). По себи се разуме да је исти закључак и за случај, кад се затвор изриче услед одбацивања отежавних околности.

садржи врло је двосмислен у овом погледу, и било је муке док је протумачен, због чега је ово правило оспоравано.

I. Злочини и преступи.

153. — Тако на првом месту, допуштање одлагања не зависи од *озбиљности* дела. Допуштајући обустављање казни затвора, без граница, т.ј. ма колики да је затвор, који се казном изриче, законодавац је хтео управо да се ова могућа мера примењује и у злочиним делима. Осуђеник за дела, квалификована као *злочин* може дакле бенефицирати одлагање, а да се при решавању истог не прави разлика: да ли је затвор изречен услед признања олакшавних или казну умањујућих, и извињујућих околности.¹⁷⁾ У осталом, одлагање, кад је реч о злочину, могло би се само изузетно узети у процену, и не допустити због озбиљности дела и дужине трајања казне, ако се пађе у конкретном случају, да ово треба узети у рачун. Ово су дела, која очигледно представљају нормално поље примене ове мере.

II. Специјални преступи.

154. — Установом овог новог начина за предупређивање поврата, законодавац је поглавито мислио на *опште* или *обичне* преступе. Ипак и код *специјалних* преступа, у разном смислу ове речи, из разлога, које смо већ показали, може бити условне осуде, баш кад нису недопуштене ни олакшавне околности код њих.¹⁸⁾ У почетку се правознанство устезало да допусти условну осуду код ових преступа; покушавало се у неким одлукама, да се ограничи примена условне осуде више или мање ужим и произвољним границама. Правознанство се бојало, од распрострањања нове мере и у област специјалних закона, код којих не може бити поврата, било је бојазни да се тиме не поремети њихова економија, и не компромитују специјални интереси, које чувају ови — специјални —

¹⁷⁾ У овоме је практично средство, да се под овим хипотезама, поправи законска строгост. Ипак треба признати, да они исти разлози, који нису допуштали да се члан 463 у опште примењује и на преступе, ван кривичног законика, могу слено довести на резонување да не треба одобрити одлагање у овим предметима.

¹⁸⁾ Бордо. 14. Аугуста 1891 D. 92. 2. 61. Нанси, 7. Нов. 1891. D. 92. 2. 61. Риом. 18. Мај 1892. D. 93. 2. 25. (Види под одлуком, les concl. conf. cont. de Deyeiges). Такође види потпуно излагање система у „les concl. clem. Bandoin. — Три су мишљења: одлагање се не може применити: 1. ако приступ предвиђа *специјалан закон*; 2. — или закон, који не допушта *олакшавне околности*, 3. или *фискални закон* који даје администрацији право *равнања*. Ове су разне сметње произвољне. О ономе што се односи на ово последње мишљење види побијање код г. Сари-а. D. 93. 1. 157.

закони, по свом циљу. Ово је тумачење одбијено; мотиви за исто имају само вредност факта. Законски текст не допушта никакву разлику. У осталом мало је рационално резервисати одлагање за осуђеника за опште преступе, а одбити га према лицима, која се осуђују за преступе, који су често мање озбиљног карактера.

Доктрина је допустила без икакве тешкоће принцип, који је горе формулисан. Правознaнство га је данас утврдило у истом смислу.¹⁹⁾ Оно одобрава данас одлагање у сваком предмету, на име у случају *шумске кривице, царинских или посредних данкова.*

155. — Што се тиче фискалних и шумских предмета, треба приметити једну резерву у систему Касационог Суда: он допушта одлагање у овим кривицама само за затвор; за *новчане казне* одваја ово одлагање, јер их сматра више као накнаде штете, него ли као казне на које т.ј. накнаде штете не примењује одлагање по чл. 2. нашег закона. У овој разлици, која се оснива на карактеру, који се придаје овим казнама, не треба гледати прави изузетак од правила, које је на против, званично констатовано у истим одлукама. Вратићу се на ово питање.

§ 2. — Изузетци.

I. Преступи, које учине војници.

156. — На осуде, које изричу војени судови, по речима чл. 7 закона од 26 марта 1891 законске одредбе о одлагању, не примењују се на ове осуде.

По изгледу ово је просто правило надлежности; са овог гледишта доцније ћемо студирати ово питање. Ну, није лако одредити његов домашај, као што то изгледа у почетку: може се десити; да војницима суди обичан суд — случај који не предвиђа чл. 7 — хоће ли имати места условној осуди у овом случају, за преступе које су извршили? Другим речима: односи ли се изузетак члана 7 на *арироду надлежне јурисдикције* или на војено својство код кривца?

157. — Узимајући буквално текст члана 7 могли би допустити прво од ових двају решења. Међу тим изгледа ми да се такво решење не може примити.

Треба тумачити члан 7 по његовом духу. Ма да су о овом питању мало нејасни препаративни радови,²⁰⁾ ипак довољно јасно

Касац. суд 25. Марта 1892 г. D. 92. 1. 309; 22. Дек. 1892. D. 93. 1. 157. (Царине и шуме) и т. д.

¹⁹⁾ То је на прилику најчешћи случај, кад постоји саучешће или сакриваца са невојеним лицима.

²⁰⁾ У осталом је очевидно, да се члан 7 примењује како на војене судове марине тако и на судове *сувоzemне војске*. Ма да је у дискусији било говора

показују намеру законодавца. Судаћи, право или неправо, да ће одлагање имати незгоде са гледишта дисциплине, законодавац је хтео да војници непосредно искусе казну: равнодушно је питање да ли осуду изриче војени или други суд. У осталом, било би мало рационално, да један прост случај поступка, са свим случајна околност, има за резултат мењање казности. Чл. је 7. дакле просто енонцијативан: он предвиђа нормалну хипотезу, кад су војници пред њиховом сопственом јурисдикцијом; он није мислио на другу претпоставку, али је не искључује. Та је празнина, коју допушта разлог закона да се попуни.²¹⁾

158. — Неумесна је деоба: да ли је преступ, који суди грађанска јурисдикција казним по војеном или општем закону. У оба су случаја исти мотиви за решење. Приметићемо међу тим, да систем, који ја предлажем, особито поткрепује члан 196 војеног законика, у ономе што се односи на чисто војене преступе. Пошто грађанска јурисдикција, суди, као што би то радио и војени суд, — то је смисао овога члана, — она може наредити обуставу казне, само овај т. ј. војени суд, није овлашћен да је изриче.

Следствено, код преступа, које су извршили војници, нема места условној осуди.²²⁾

159. — Ну ја мислим да не треба ширити изузеће ван онога, што изгледа да тражи дух закона.

Ја бих допустио могућност одлагања у корист војника, у случајевима, кад не потпадају под њихове надлежне судове, као што су, на пример, случајеви, кад им се суди за *фискалне кривице*, лов, или риболов, или баш и за опште преступе, кад се налазе ван службе, у стању одсутности²³⁾. Заиста, од момента, кад нису потчињени специјалној јурисдикцији, нема разлога да им се одбије одлагање једино због њиховог својства; кад су позвани пред обичну јурисдикцију у обичном својству, треба да се поступа с њима као и свима другим преступницима²⁴⁾.

само о овим последњим, ипак је не сумњиво да су и ови рачунали у називу: *војени судови*. Објашњења, која следују односе се дакле на преступе, које изврше војници поморске војске, као и војници сувоземне војске.

21) Сенат. Седнице од 3. и 10. суна 1890. Примедбе г. Беранже-ове, Англе Боманоар и Роберта.

22) Члан 7 није био у предлогу: он јеотиран мало журно, после доста нејасне дискусије о новчаној казни генерала Роберта. Дијалатна питања којих се он тиче једва су додирнута.

23) Nègre et Gary № 77. Labordé. Rev. crit. 1892. стр. 208.

24) У овом смислу, Gardeil, Rev. crit. и други, које цитира писац, као и разне писце противног мишљења.

II — Полицијски иступи

160. — Одлагање се не примењује у иступним делима, које казни полиција. Овај изузетак, не произлази из формалног текста но исти је допустило правознанство²⁵), и један део доктрине. Ипак питање није престало да буде спорно међу ауторима²⁶). Што се мене тиче, ја се управљам по систему касационог суда, за који ми изгледа да потпуно води рачун о свима законским одредбама и духу закона.

Дух закона. — У препаративним радовима није било ни један пут спомена о иступима; и заиста о њима се закон ни мало не брине: питање о поврату не тиче се иступа; њихово понављање не чини никакву друштвену опасност. Не могуће да се оправда циљем, који хоће да постигне, одлагање би било у сличном случају противно општем интересу; они исти разлози, због којих је прописана казниност за ове врло лаке погрешке, по законима полицијским, налажу да се казна непосредно изврши. Најзад примењујемо: да затвор у иступним делима, не показује никакве незгоде, које хоћемо да лечимо, јер нема ничега што омаловажава, не декласира осуђеног, и сувише је кратак да би могао бити од каквог штетног утицаја на његов морал²⁷).

Текст. — Ова посматрања нису довољна, но споменули смо их да би се још боље поткрепио аргуменат, који изводимо из текста. Супротан систем изазива нарочито члан 1, који одобрава одлагање у случајевима осуде на затвор или новчану казну, у опште. Ну, не треба изоловати овај текст од других одредаба, које му одређују домашај. Јасно је, да укупан закон говори само о злочинима и преступима: раније је отуда за *злочин* или *преступи* сметња одлагању; доцнијом осудом за *злочин* или *преступи* губи се ово благодејање. Осуда за иступ не лишава одлагања и не чини да се оно губи: значило би допустити неказнимост за преступника, само ако се држи области иступа, који се казне просто полицијски: очевидно је, да закон изискује за условну осуду преступ истог реда, као што су друга два. У томе има извесне корелације. Даље, текст говори о *сиоредним казнама* и *несиособностима, кривичној судској уписници, опомену* на случај поврата по члану 57 и 58 (то јест преступном или злочином поврату). Ниједна од ових одредаба нема смисла за иступна дела, показујући јасно, да текст закона, објашњен у његовом духу, види само злочине и преступе.

²⁵) Члан 273 и 56. војеног законика.

²⁶) Није дакле тачно апсолутно тврђење, да су војници искључени од благодјејања одлагања само с тога што су војници.

²⁷) Кас. 5. марта 1892. D. 92. 1. 338. (и врло потпун извештај г. Бернар-а.)

Овај се закључак допуњује овим: трајање је одлагања пет година; законодавац је одредио овај рок за то, што је то рок за застарелост преступних казни. Но у погледу на иступна дела, која казни полиција, застарелост је казне за две године: после две године не може се казна извршити; обустава дакле извршења према таквом преступнику, производила би своје претеће дејство не за пет година, као што закон хоће, већ само за две године. Таква се последица не може допустити и довољна је да осуди систем, који би томе водио²⁸⁾.

Ограничавам се на овим општим значењима, не задржавајући се на многобројним примедбама у појединостима, које стављају присталице сваког од ових система: питање, како га је решило правознанство не показује више никаквог практичног интереса²⁹⁾.

161. — *Иступи који се тичу полиције путева.* Са истих разлога искључена је обустава казни, које изричу савети префектура за иступе, који се тичу надзора путева. Још више него прости полицијски иступи, ови последњи не долазе у оно што је законодавац предвидео.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

²⁸⁾ У смислу јуриспруденције: Nègre u Gary, стр. 75. Brocard, Boulard, Andre, Dèlalande, Cavié. У противном смислу Brégeant, Laborde, Locarde, Capitant, Mahondean.

²⁹⁾ У осталом, у принципу је прописана казна затвора за иступе, ако се осуђени налази у *поврату*: дакле само би се *повратници* користили одлагањем у овој претпоставци, пошто ранија осуда на ову казну за иступ не чини сметњу одлагању: резултат мало чудан. Што се тиче обустављања извршене просте новчане полицијске казне, оно би имало нечег жалосног у себи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ГРАЂА ЗА ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

СУВЕЊА ПРЕ ПИСАНИХ ЗАКОНА

ПО ПРОТОКОЛУ ПРЕСУДНИХ ДЕЛА СУДА НАХИЈЕ ЛОЗНИЧКЕ ИЗ 1834 ГОДИНЕ
Саопштвава **Селимир Р. Панић** (Лозница)

—*—
(СВРШЕТАК)

XVIII.

**Намерно осакаћење казнило се, и ако је повређени опростио
кривицу оптуженом.**

Станоје Ђоранић из Плоче у свађи са Живком Андрићем из Клубаца, удари га намерно косом по руци. Повређени је рану излечио, али је у руку остао сакат. Кривицу оптуженом опростио је, но тражио само видарину. Управитељни совет у заседању своје 4. новембра 1835 год., узевши у призрење важност преступљења његова, и урачунавши му у казну и тромесечни апс који је до данас издржао, осуђује Станоја да му се још 50 штапа удари, па да се слободан отпусти, но то пошто наплати Живку, колико по реченом извештају износи трошак, видарина и дангуба.

XIX.

**Прикривање порођаја казнило се, кад се због овога није могло
доцније сазнати: да ли је дете живо или мртво рођено.**

Девојка Марија, кћи Петра Канибарде из Херцеговине родила је дете. Порођај је прикрила, а за дете, које је саранила, потврдила је да је мртво родила. На испиту код магистрата окр. подринског изјавила је, да је затруднила од Паје Петровића досељеника из Црне Горе. По свршеном испиту магистрат пресудом од 7. јунија 1838 год. № 765. није могао Павла ни у чему за крива осудити, што је то драге воље било, но за такав

поступак да је довољни апс, што је трпио, док се пресуда ова изврши и због тога, што је девојка сиротна и нема од куда трошка платити, да плати за њу трошак, који је учинила у апсу лежећи. Марија толико време лежајући у апсу од 19 Маја до 7 Јулија испитивана је више пута, и никако није признала да је живо родила, и за то магистрат налази за право, да јој је довољно казнити, што је у апсу лежала. Пресуду шаље магистрат високоме књажевско србском великом суду на потврђење или преиначење. Ову је пресуду одобрио и потврдио велики суд с тим додатком: да се Павлу који је као *ожењен* с Маријом прељубочиствовао 25 штапа удари, а Марији да се 25 камџија удари зашто се крила, а није тела на таквом месту породити се, где би се когод трефио, који би засведочити мого, да ли је мртво или живо дете родила и по том, да се обоје слободно отпусте.

XX.

**Двадесетпогодишња државина апсолутан доказ
за право влаштине.**

За ово служи као доказ писмо капетана рађевског Теодора Солдатовића, 18. Октобра 1834 год. № 226 следеће садржине: „Одлази тамо Симо Нешковић из Баства тужити се вама за земљу што му одузима Панто Марковић из истог села. И ако и ви знате, Симо је земљу држо 25 година, пак му отимају. И ви знате кнеже Лука како смо *питали у Крагујевцу, да се за земљу не суди ништа која је држата 25 година.* Више реченом Сими, ако се та земља одузме човек више данка давати не море, нити има нашто.“

XXI.

**Муж наслеђује женин мираз, ако је њихово дете
матер надживело.**

Петар Констадиновић из Радања удао је своју кћер за Живка Васиљевића из Красаве, која је после порођаја на неколико дана умрла и оставила, дете које је живело неколико дана. Отац покојнице по смрти свог унука покупи *половину* накита и осталих ствари, што је дао у мираз својој кћери. Марко, отац његовог зета Живка тужи га исправничеству, *и ово учини представку*

Управитељном совету, који спор о наслеђу расправља овако: »Да Петар Констадиновић није имао право, што је по реченом извештају од мужа њеног Живка однео оно, што је уза њу спремио био, будући да је то од ње наследило дете њено, а од детета отац његов Живко, за то се пресуђује: да Петар зету своме Живку врати све што је од њега однео. — 4-XI- 1835 год. у Крагујевцу Бр. 310.

XXII.

И ако су се парничари сагласили, суд није дозвољавао заклетву, кад је једна парнична страна утврдила своју тражбину другим доказима.

Игњат Милошевић из Бадање оспоравао је своме комшији Ивану Аћимовићу право својине на једну земљу, но овај се бранио да је ову купио од поч. оца Игњатовог, што су му утврдили и стричеви тужиоци, који су били смесничари у овом имању.

Тужитељ и поред овога доказа није признао право туженоме, но је тражио да се тужени закуне, да је заиста земљу купио од његовог оца, *што је овај обећао и учинити*. Магистрат лознички пресудом својом од 21 јунија 1838 год. спор је расправио: *да се туженом не допусти заклетву полагати*, а тужилац да нема право узнемиравати га у уживању ове земље. Пресуду ову савршено потврђује и Велики суд одлуком од 27 јунија 1838 год. № 866.

XXIII.

Кад ни једна парнична страна нема доказа, спор је, без узимања заклетве, расправљен у корист оне парничне стране, која је само показала вољу примити је.

»Андрија Аћимовић из Завлаке овог окружија престабио жалбу исправничеству, да је пре 12 година у нужди био и да је од Јевте Лукића узео 40 ока жита, а њему да је своју њиву зовуму Мало Пољице дао у рем, да Јевта скида с ње вајду, док му овај жито не врати. Јевта се изговарао, да је он њему за 40 ока жита исту њиву минћиле дао. Ни један није могао довести сведочанства, како су пазарили, зато је нуђен Андрија, били се заклео да му није продао њиве? и он одговори

www.unisad.rs
У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
В И Б Л И О Т Е К А
У свако доба. А нуђен је и Јевта, би ли се он закleo да је купио од Андрије њиву одговори: да не би, за то је решено да Андрија плати Јевти за 40 ока жита 70 гроша пак своју земљу да поврати.“

Пресуда Исправничества округа подринског од 27 априла 1836 год. Бр. 61.

Овако исто суд је позивао парничаре на заклетву, кад и једна и друга парнична страна поднесу истоветне доказе, тако да суд не може једне примити, а друге одбацити. Ово се види из пресуде истог суда од 20 маја 1836 год. Бр. 79.

ИЗ СУДНИЦЕ

V.

Није надлежан суд онога округа у коме дужник живи да решава питање о отварању стечаја над имовином тога дужника, ако у томе округу нема имања, већ суд онога округа у коме дужник има имања.

(Одлука одељења Касационог Суда).

Ђ. дугује повериоцу Ш. по одсудном решењу. Ђ. као чиновник живи у крајинском округу и поверилац тражи отварање стечаја над имовином дужника Ђ. код неготинског суда, подносећи уверење да дужник има имања у пожаревачком округу.

Неготински суд решењем бр. 6690|900 одбија повериоца од тражења по томе основу, што он није надлежан за решавање тога питања и ако дужник у крајинском округу живи — § 2 степ. пост. — јер он у крајинском округу нема имања према поднетом уверењу пореског одељења, већ је надлежан онај суд (пожаревачки) где дужник има имања, што је услов по §. 2 степ. пост. за отварање стечаја.

Услед жалбе повериоца Касациони суд у II одељењу расмотрио је акта, па је својим решењем бр. 6344 оснажио поменуто решење неготинског суда.

Сада се поверилац обрати пожаревачком суду са тражењем да у смислу т. 4 § 3 ст. пост. према дужнику Ђ. поступи и по закону стечај отвори, а уз акт приложио је пом. решења неготинског и Касационог суда ради доказа надлежности пожарев. суда.

Овај пак суд решењем Бр. 4512|900 одбије повериоца од тражења јер се према § 2 степ. пост. обратио ненадлежном суду, по што се по поменутом пропису стечај отвара код онога суда на чијој територији дужник постојано пребива.

Да је ово решење остало поверилац не би могао ухватити ни један суд у Србији коме би се са овим тражењем, као надлеж-

www.ustoj.com обратило, али је оно уништено од II одељ. Касац. Суда при-
медбама Бр. 20406/900 које гласе:

„По § 1 стец. пост. стечај се отвара над имовином дужни-
ковом. Према томе, а и по § 2 стец. пост. за отварање стечаја на
првом месту надлежан је суд онога округа у коме се налази имање
дужниково, а кад би тога имања било у више округа, онда би по
наведеном закону првенствено био надлежан за отварање стечаја
онај суд где дужник стално пребива. Па пошто потражилац сте-
чаја подноси доказе да дужник има имања у округу тога суда,
то је онда тај суд и надлежан за отварање стечаја док се не би
доказало да дужник има непокретног имања и у оном округу где
сада стално пребива.“

Ове примедбе у толико су значајније, што је било толико
истоветних случајева, па примедбе у питању о надлежности нису
овако чињене, а ово тим пре што је и у стечајним стварима ве-
ома потребна сталност и једнообразност.

Из горњих примедба види се да оне тврде:

- 1, да се над имовином, а не над личности дужниковом отвара
стечај, што није спорно ни у науци ни у пракси;
- 2, кад то стоји, онда је надлежан за отварање стечаја онај
суд на чијој територији дужник има имања и;
- 3, ако у више округа има имања онда је надлежан онај суд на
чијој територији дужник стално пребива — суд домицила дужниковог.

ОДМАХ ПРИМЕР:

Дужник живи у крајинском округу, а има имања у подрин-
ском, ваљевском и т. д. округу.

Према датом мишљењу у примедбама надлежан је неготински
суд (т. з.). Али, кад он нема у крајинском округу имања зар је
опет надлежан према ономе што примедбе под 1 и 2 износе? Није.

Дакле није потпуна мисао изражена у случају под 3., а да
се хтело у примедбама да се и у овом случају покаже надлежност
морало би се рећи: надлежни су лознички и ваљевски суд — коме
се поверилац обрати.

Према томе не сме се узети мишљење Касапионог Суда, озна-
чено под 3 и у овом случају, већ оно вреди само за случај кад
дужник има и у више округа имања, али има и у округу у коме
стално пребива.

Кад се прочитају примедбе могло би се помислити, да се при-
ликом решавања питања о стечају мора имати у виду само не-
кретна имовина, али то би било обмана, јер и покретност преза-
дуженога подлежи стечајној процедури.

Кад је то истина, онда шта ће се радити у оном случају кад
извршилац тражи дужнику стечај код суда на чијој територији

овај пребива и поднесе потребни доказ да он при себи има покретне имовине: папира од вредности и т. д., а тако исто поднесе доказ да дужник у другом округу има некретног имања? Да ли ће бити надлежан тај суд домицила?

Истина примедбе о таквом случају не говоре, али из његове тенденције излази као да не би био надлежан суд домицила већ суд на чијој је територији непокретност, ма да би ова била много мање вредности од вредности покретности!

Да се што пре уновчи имање презадуженога; да се по закону међу све повериоце подели те да се једни на штету других због разних прилика не би наплаћивали — дакле корисност, целесходност и правда то је стеч. поступак.

Према томе питање о надлежности је најважније питање, јер ако се ту нагађа, дужнику ће се дати времена да на толико начина оштети повериоце.

Могло би се навести више случајева са мало друкчијим приликама и, сасвим разложно, судије би могли прилазити час исказаном мишљењу Касац. Суда, час досадањој примени § 2 стецишног поступка.

Ово питање заслужује темељну и опширну расправу од г.г. судија и правозаступника, док се овај непотпуни закон не би заменуо бољим, те да се постигне давно жељена сталност у радима ове врсте.

М. Ђ. Марјановић,
писар.

VI.

Пријем на меници може се означити ма којом речју, којом се исказује јасно воља трасатова, да се меницом обвеже, а не само речју „примљена,“ која је употребљена у § 92 трговачког закона

(Одлука одељења Касационог Суда).

Ђуријски првостепени суд решењем својим од 4 новембра 1990 год., Бр. 25106, одбио је од тражења забране Јовицу Барловца, трг. из Београда, са ових разлога:

Између осталих битних услова за важност менице пропис § 80 трг. зак. тражи се, да је меница од акцептаната примљена, а тај пријем по § 92 трг. зак. мора бити означен речју „примљена.“

На поднетој меници нема те речи, нема пријема, него је у место ње стављена реч „дугују.“

Према овоме, кад поднетој меници оскудева један од битних услова за њену важност; постојање дуга, за чију се обезбеду за-

брана тражи, није доказано § 81 трг. зак., и с тога се молилац има одбити од тражења ове забране као недоказаног.

По жалби повериочевој Касациони Суд поништио је ово решење примедбама својим од 4 децембра исте год., Бр. 10200, које гласе:

»Погрешно је суд одбио жалиоца од тражене забране са разлога, што је пријем менице означен са речју »дугују«, у место »примљена«, који је израз употребљен у § 92 трг. зак., јер пријем је изражење трасатова наспрам имаоца, којим се он обвезује, да ће, кад буде време законитом имаоцу новце положити, а меницу узети те према томе и реч »примљена« може се заменити каквом другом речи, која исто значи, пошто је довољно, да трасат само искаже јасно вољу да се меницом обвезује, а потпуно је све једно којим ће изразом то рећи.«

Према овим примедбама првостепени суд је донео друго решење, којим је тражену забрану одобрио.

Ћуприја.

саопштио

Мих. М. Радивојевић

VII.

У два маха осуђиван — за просту и опасну крађу — и сад признавајући и треће дело опасне крађе, — доброг је владања.

Поротном пресудом неготинског првостеп. суда од 28 септ. тек. год. № 11888 осуђен је Никола Милетић из Салаша због опасне крађе на 20 година робије у тешком окову.

Разлози суда гласе:

Према одлуци поротника суд је нашао:

Да ово дело, по својој казниности долази под одредбу тач. 1 § 223 казн. зак. према коме се зак. пропису има обојици (оптужен је још један) казна одмерити, но на спрам оптуженог Николе с погледом и на његово признање као олакшавну околност из тач. 7 § 59 казн. зак. као и на § 71 крив. зак. јер се налази у поврату, пошто је пресудама Ћупријског и књажевачког првостепеног суда, био раније осуђиван за дела истога рода а није протекло време од 10 година....

Признање оптуженог Николе, суд налази, да у овоме случају не може бити, као испуњење услова § 243 казн. пост., да се за ово дело на смрт осуди, јер како за постојање самога дела, тако и у погледу учиниоца, нема никаквих других доказа, сем признања његовог по што се прив. тужитељица није хтела на своје наводе да закуне, да би бар то њено казивање могло бити као доказ о по-

стојању самога дела, кад и полицијском увиђајем није то тачно утврђено. — Ово и овако његово признање, једини је дакле доказ, те је се могло и дело утврдити, и кривици пронаћи, јер и да је се прив. тужиља на исказ свој о начину извршења крађе заклела, ипак ово њено казивање под заклетвом, не би ништа припомогло да се учиниоци овога дела пронађу; без признања оптуженог Николе, остали би учиниоци овога дела некажњени, и оваквим његовим казивањем, да је врата од куће извалио, у кућу ушао и крађу извршио, утврђује се и начин покрађе и који су учиниоци исте, те према томе, суд га и не може узети као испуњен услов за изрицање смртне казне, већ једино као олакшавну околност из тач. 7 § 59 каз. зак. и да му се по смислу § 60 каз. зак. има казна смрти робијом заменити.“

I. Одељење Касационог Суда примедбама својим од 20 октобра т. г. № 8730 уништило је горњу пресуду са ових разлога:

„Сем тога, државни је суд погрешно применио према оптуж. Николи § 60. крив. зак., кад му је признао само једну олакшав. околност из тач. 7. § 59 каз. зак. јер се по наведеном законском пропису тражи, да кривац има *олакшавајућих околности*, дакле најмање две, па да му се смртна казна за дело, које ову казну повлачи (какав је случај овај) може заменити робијом. Но кад прв. суд и разлозима своје пресуде *нарочито* истиче ту околност, да је овде чисто и отворено признање опт. Николе, једини доказ и о самом делу и о кривици његовој, онда је требао да оцени, да ли се у таквом признању дела, не налази и олакшавна околност из тач. 4 § 59 крив. зак. т. ј. да ли, и поред тога, што се оптужени у поврату налази, такво његово признање не даје доказа о томе, да оптужени није тако покварен и неваљао човек и да му се према томе може узети и пом. олакшавна околност из тач. 4 § 59 крив. зак. па у следству тога, на њега применити и одредба § 60 истог закона.“

Првостепенени неготински суд усвојио је ове примедбе Касац. Суда, па је пресудом својом од 25 новембра т. г. № 14098, нашав да је Никола и доброг владања понова осудио Николу на 20 год. робије у тешком окову и ову је пресуду Касац. Суд у I одељењу своје од 8 т. м. № 10446 одобрио.

Мимо свега наведеног, из акта код овога суда под № 6936 види се, да је тај исти Никола и пред овим судом пре непуне године дана, одговарао за још једну опасну крађу на пуштен као невин.

WWW.UNILIB.RU кратко: Никола је један пут осуђен за просту крађу и казну издржао; други пут осуђен за опасну крађу и казну издржао; трећи пут био под судом за опасну крађу; и четврти пут за дело опасне крађе као човек доброг владања осуђен на 20 година робије. Зато, што је ову крађу признао.

Навешћемо још један пример:

По кривици др. Манделбаума из Ћуприје извршена пресуда Апелац. Суда огласила је, да се и слуга докторов казни са 20 година робије; међу тим томе служи Божину — признате су олакшице добро владање (јер није био пре тога осуђиван) и признање, и казну умањујућа околност (малолетство) био је испод 18 година старости.

Као што се види у оба наведена примера моћну улогу игра тач. 4. § 59 крив. зак.

Да ли је горња одлука Касац. Суда (у оптужењу Николином) а с обзиром на позитивне наше законе правилна или не, и да ли резонување његово у овоме случају, — да ли је или не Никола доброг владања — припада њему *или поротноме суду*, па га овоме у дужност, а с погледом на дух и намеру законодавца, као и фактичку потребу која га подсећа на „закон о пороти“ — ваља и треба ставити, то је на нама свима да ценимо.

Питање се одмах намеће: па где је граница оваквог тумачења и резонувања; можемо ли Николи у овоме случају рећи: ти си се Никола *до сад* добро владао, ево ти ова а не она казна, или не, као што Касациони Суд узима, и да ли се уверење о добром владању црпи из понашања оптуженог „до“ или „од“ неког момента па у будуће; да ли се казне дела већ учињена или и она која ће се тек учинити, и напослетку, резонујући као Касациони Суд може ли разбојнику који је пред судом за три разбојништва са убијством, досудити блажу казну а не ону, коју му је законодавац јасно одредио, само зато, што он признаје дела за која се тужи, бранећи се да их је починио зато да не би са фамилијом скапао од глади?

Према наведеноме одговор је да може, али у исто време и питање: смели тако да буде, и да ли ми тиме и нехотице не долазимо у сукоб са законом?

Неготин, децембра 1900 год.

Божа Ст. Павловић.
судија.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Право Трговинско од Јов. С. Миловановића, хон. наставника трговинског права у држ. трг. школи. За употребу ђака држ. трговинске школе, као и трговаца и правника у опште; а уз то закони: устројство трговач. суда, закон: трговински, о акционарским друштвима, о стечајном поступку, о јавним берзама, статут београдске берзе, узанси београд. берзе, уредба о еснафима са додацима и расписима, о потпомагању индуст. предузећа, о заштити фаб. и трг. жиг., о заштити муст. и модела и правила о извршењу ова два последња. Државно издање. Београд, штампано у државној штампарији Краљ. Србије 1899. Цена 4 динара. —

(СВРШЕТАК)

Према овоме, није дакле главна циљ протесту због неисплате, да се одрже у обвези претходници, већ да се докаже, да је изостало уговором о издању обећано плаћање менице о року и то не од трасата, како г. Миловановић вели, већ од акцептанта, због чега се и зове протест због неисплате. А тек на другом месту и то само у случајевима кад је меница пренашана од ремитента даље на трећа лица, тек у тим случајевима протест служи притежаоцу као доказ, да је он са своје стране према уговору о издању ове учинио (и меницу на пријем трасату поднео и о року од њега као акцептанта наплату тражио) и да је ипак исплата изостала, те да је услед тога стекао право да тражи регрес и од жираната; јер ако меница није пренашана, ремитенту, као притежатељу менице, није потребно подизати протест због неисплате према акцептанту и трасанту (издаваоцу) као према својим претходницима, јер акцептант и издавалац остају у обавези и без протеста.

На страни 229. г. Миловановић вели:

„Само у једном случају може ималац протест да не подиже, а то је онда, кад индосант у своме преносу, да би трошкове протеста уштедио, изјави, да ће регрес дати и без протеста.“

Кад је г. Миловановић изнео то као правило чисто за индосанте (жиранте) — онда је требао изнети и онај изузетак, кад је, код вучене менице на сопствену наредбу, трасант (издавалац) и трасант и индосант (жирант), у коме случају ово опште правило нема примене према трасанту, без обзира на то, што је он и индосант.

На страни 242. г. Миловановић вели:

»Ако се пренесе прејудицирана меница н. пр. она код које је време за протест прошло, онда онај, на кога је пренесена има право према акцептанту и право регреса према онима, који су меницу после рока пренели.«

Г. Миловановић управ рецитирајући у овом правилу § 113. трг. законика нашег, износи пред читаоце нешто што не стоји у истини, а то је да трасант (издавалац) код менице која није протествована, испада из обавезе; међу тим и у нашој пракси, а и у теорији, па чак и он сам у примедби зна, да трасант као творац менице и лице, које се меничном сумом користило, не испада из обавезе ако се меница не протестира, већ да и он остаје у обавези с акцептантом све дотле, докле меница важи као меница сем случаја, кад докаже да је он о року снабдео акцептанта покрићем по обећању уговором о издању.

Боље би било да је г. Миловановић ставио оно што је под примедбом у главни текст, а под примедбу оно што је у главном тексту и по том објаснио одкуд то, да у нашем тргов. законуку постоји пропис који нема примене.

Мислим да завршим своје пропраћање важнијих грешака у овој књизи г. Миловановића са изјавом да, поред ових има још доста ситнијих, које би му се имале пребацити, као човеку из чијег пера нису смеле изићи.

Не могу да пропустим а да му и на завршетку реферата не пребацам, да је и то једна од већих грешака, што је писао »Трговинско Право« језиком који не одговара духу правне науке. Као да је избегавао да му изражавање мисли буде у том правцу. А то је, признаће и сâм, велика грешка. Ученик права, па ма то био и ђак држ. тргов. школе или трговац, мора да учи право тако, како ће га и ван те књиге разумети.

Да завршим. Књига није писана са оном љубави, која би требала да одговара оној потреби изнетој у првој речи пишчевој, јер као што смо видели има доста већих грешака, које се не би могле опростити ни почетнику а камо ли човеку, који је своју стручност хтео овом књигом да испољи.

С тога је ни у ком случају не би смели препоручити, не правнику, него ни трговцу из разлога, што се бојимо да му она не да' погрешне појмове о трговачком и меничном праву.

јануара 1901 год.

Београд.

Б. Карајовановић адв.

Црногорски Имов. Законик на руском. —

У петроградском Правничком Друштву покренули су пре неколико година питање о потреби, да се на руски језик преведе општи Имовински Законик црногорски. Сад је превод руски готов трудом В. Д. Спасовића и М. П. Кускова, а уз припомоћ д-ра В. Богишића. Општи имовински законик црногорски преведен је до сада на ове језике: немачки, француски, шпански, италијански и сад на руски.

Правни положај Босанаца и Херцеговаца. —

Бриселски стручни часопис, la Revue de droit international et de legislation comparée, у своме броју од јануара о. г. донео је прву половину расправе г. Жив. М. Перића, проф. Вел. Школе, под насловом „De la condition juridique des Bosniaques et des Herzégoviniens en pays étrangers“ (О правном положају Босанаца и Херцеговаца у страним земљама). Студија ова биће завршена у идућем броју реченога часописа, и тада ћемо се постарати да је прикажемо у „Браничу.“

„Мјесећник“ — правничкога друштва у Загребу уређује у име одбора правничкога друштва Др Јосип Шиловић. —

Мјесећник је последњим двама свескама — за месец јануар и фебруар ове године — ушао у XXVII годину од како је отпочео излазити. У обе именоване свеске, које су пред нама, садржина је врло одабрана. На уводном месту јануарске свеске штампани су ови радови: Реформа грађанскога парбенога поступка, од д-ра Драгутина Чуповића; Модерна производња, од д-ра Степана Посиловића; Одвјетништво и модерни промет, од д-ра Петра Марковића; и два важна случаја надлежносног реципроцитета напрема Аустрије и Угарске. — У фебруарској свесци „Мјесећника,“ пак, публиковани су на уводном месту ови радови: (Настављена су прва два чланка јануарске свеске) и Практичне студије из побојног права, од д-ра Мавра Рајна.

Грaбapъ В. ђ. Римское Право въ исторіи междуна-
родно-правовыхъ ученій. Юрьевъ (Типографія К. Матти-
сена 1901. в. 8°. XII, 293.

Госп. Владимир Храбар, чије име није непознато нашим читаоцима, а који је већ од неколико година професор Међународног Права на свеучилишту у Јурјеву (старом Дорпату), узео је на себе тежак, али у исто време и врло похвалан задатак, да у овом своме делу изложи улогу Римског Права у историји међународно-правне историје, или да бар укаже претом на путове којима је ово право ушло у уређивање, потпуно туђих му међународних односа. Да би ту своју сврху постигао, он је изучио и изложио основе Међународног Права у списима легиста XII—XIV столећа, који су у велико били учитељи и претече и саме Хугу Гроцију. У том погледу писац нам у свом предговору вели још и ово: »Овде истакнуто питање тесно је везано с примањем Римскога Права од стране нових европских народа. Оно нам представља једну од најмање расветљених страна тога примања. При изучавању овога последњега истраживачи су до сад усредсређавали сву своју пажњу особном праву. Јавноправни односи додиривани су тек узгред, а међународноправни готово никако. Овом раду је задаћа да расветли главне тачке тога развоја и примања, у колико се то може уочити и запазити на Међународном Праву. С тога се овде не улази у анализу посебних учења, већ се истраживање ограничава једино на то, да се обележе путеви и начини, којима је Римско Право ушло у међународне односе и у неколико њима овладао.«

Како је овај развој у главноме завршен већ у делима легиста XII—XIV столећа, то се он у будућности прати само још толико, у колико ова утичу на познатије писце.

Осим увода (1—21) у коме се говори о правничком наслеђу које су европски народи примили од Рима, дело је подељено у две половине, од којих се први бави периодом глосатора (Акурзије и Грацијан), а друга периодом њихових следбеника, тзв. постглосатора (Бартоло и његови ученици). Обе половине имају по три главе. Прва (22—45) нас упознаје с правницима болоњске школе и њиховом улогом у политичком животу; друга (46—93) нам указује на зачетке Међународног Права у Акурзијевој глоси; у трећој се излаже тзв. »Грацијанов декрет«, и упознајемо се с његовим првим објашњивачима (94—122); четврта (123—143) нам предочава улогу постглосатора у правосуђу и у политичком животу; у петој (144—167) се упознајемо с Бартоловим временом и с његовом улогом у Међународном Праву; најпосле се у шестој (168—233) излаже Међународно Право, како га налазимо у

делима Бартола и његових савременика. Најпосле нам је писац дао у додатку (239—293) неколико огледа изетаријих писаца и из оно-времених јавноправних и међународних исправа, из којих се чита-лац може и ближе упознати с духом времена, у које Међународно Право почиње да хвата своје прве корене, а у неколико и с бор-бом коју је још првих дана имало да издржи зарад самога оп-станка. Уз то је писац сва своја излагања у тексту поткрепљавао свуда богатим наводима у примедбама.

Рад ће нашег јурјевског друга и пријатеља заузети одлично место у колу послова око научне обраде развијања Међународнога Права, и с тога ће бити од велике користи свакоме, ко се овим буде бавио, и то тим више, што се без њега многи основ наше науке неће моћи ни разумети као што треба.

»Вѣстникъ Права«. — При руци нам је јануарска свеска овог часописа, који излази у Петрограду као орган правничког удружења. У овој свесци налазе се ови радови:

I. *Достојевски као криминолог*. Проф. В. Т. Чижка; II. *Немачки закон о баштинским књигама* од 24 (12) марта 1897 год. А. И. Ликошина; III. *Ограничење грађанских права хроничних пијаница у интересу заштите деце*. Л. Волфринг; IV. *Претходна писмена примена и означене дела у којима је потребно саслушање*. Н. И. Цуханов; V. *Свечана седница главне скупштине С. П. Б. Правничког Друштва* 17 децембра 1900 г. Беседа почасног члана А. Т. Кони, посвећена успомени Н. И. Стојановског; VI. *Правнички преглед*: 1, Поновљење грађанске парнице по пројекту нове редакције законика о грађ. суд. поступку: тражење писмених доказа од трећих лица. — Поступак у парници противу оригиналних акта. — Сведочење сведока, А. Ф.; 2, Поновљење кривичне парнице по пројекту новог законика о поступку у крив. делима: Поновљење кривичне парнице. Повраћај изгубљених права. Накнада онима, који су бивши невини, суђени судом. Поступак при истинним делима. Казнене наредбе. Д. Л.; 3, Из текуће праксе Грађан. Касационог Суда, Застарелост тужбе за искључење из реда плаћања на рокове. Важност обезбеђења једнога кредитора на штету осталих. Вредност признања туженога према трећем лицу. Преносменичне обавезе; 5, Распис министра правде од 15 децембра 1900 год.; 6, Француски законски пројект о удружењима и религиозним конгрегацијама и беседа Валд. Русо-а у одбрану пројекта; 7, Професор Ернст Ек.; VII. *Прилозици*: 1, Примедбе чланова комисије Правничког Удружења на пројект V књиге грађанског закона о обавезама; 2, Извори из решења Грађ. Касац. Суда за 1900 год.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.uh1.rs Цуханова; 3, Имовински закон за кнежев. Црну Гору (превод М. П. Кусакова под редакцијом В. Д. Спасова); 4, Рад Правничког Удружења: Записници седница грађанског одсека. Записници седница кривичног одсека. — Годишња је цена овог часописа за иностранство 12 рубаља. Претплату ваља слати на адресу: »Вѣстника Права,« Верейская д. № 12. С.—Петербургу.

Bulletin de l' Union Internationale de Droit Pénal. —

Међународно Удружење за Кривично Право издаје већ од девет година овај свој Гласник, и то упоредо на француском и немачком (*Mitteilungen des Internat. Criminalistischen Vereinigung*) језику. То је службени орган овога врло важног научног и практичног Удружења, од кога је пред нама свеска прва девете књиге. У њој су од значаја, поред извештаја о раду руске и немачке групе удружења, још и извештаји о прошлогодњим међународним конгресима за уредно право (у Паризу) и за казнене заводе (у Брислу), те ћемо их у наредним свескама »Бранича« ближе приказати. Овај Гласник излази према потреби четири до шест пута на годину за чланове самога Удружења, а бесплатно га добијају и претплатници Ф. Листовог *Zeitschrift*-а као прилог уза њ.

Б Е Л Е Ж Н И К

Рад Управног Одбора Удружења Јавних Правозаступника

XXIV Састанак 2 децембра 1900 г. Г. Марковић као члан одбора за израду закона о јавним правозаступницима извештава управни одбор, да је пројекат готов и да је у њега ушло све оно што се као захтев и тежња управног одбора удружења истицало. Примљено к знању.

2, Г. Костић пословођа саопштава, да је извршио одлуку одборску, и да му је г. министар правде обећао, да ће наредити да се и даље чиновници судски претплаћују на друштвени орган „Бранич.“

XXV, 9 децембра 1900 г. Решено је: да од нове године излази „Бранич“ месечно један пут у свесци величине 5—6 табака.

2, Одлучено је: да цена „Браничу“ за иностранство буде као и за Србију.

3, Одлучено је: да се Удружење за своју књижицу претплати на ове стручне листове правне: „Ag. Archiv für öffentliches und Privatrecht (Grünhut, Беч) „Archivio Giuridico“ и „Nouvelle Revue Historique de Droit.“

XXVI, 23 децембра 1900 Одлучено је: да се г. Милан Ст. Марковић члан управног одбора позове за идућу седницу ради полагања неположених рачуна; нарочито да собом понесе књижицу, по којој је дар Његовог Величанства Краља у 500 динара дат на прилод Београдској Задрузи за оснивање фонда пензионерских јавних правозаступника.

XXVII, 24 децембра 1900 На дневном је реду полагање рачуна од стране г. М. Ст. Марковића, који није дошао, већ упутио писмо, тражећи да му се пошаље обрачун, који је поднео г. Симић, пређашњи благајник, пошто му је неопходно потребно, да доведе своје рачуне у сагласност с његовим.

Одмах му је овај обрачун достављен, и одбор је одлучио, да причека још г. Марковића неколико дана по његовом обећању.

XXVIII, 9 јануара 1901 г., Одлучено је: да се од сад врши експедиција преко друштвених повереника, а претплата и даље по досадашњем начину. Тога ради написати повереницима у томе смислу писмо и умолити их, да и ову дужност отправљају.

2, Одлучено је: да се г. председник, који ће својим послом ићи у Ниш, информише, да ли ће се пројекат закона о јав. правозаступ. изнети пред Скупштину, па да се према томе учини даље што треба.

3, Одлучено је: да према захтеву благајникову његове досадашње рачуне прегледају г. г. Трифковић и Орешковић, и о томе поднесу одбору извештај.

XXIX, 19 јануара 1901 г., Одлучено је: да се у недељу после подне позову сви Београдски адвокати на конференцију ради саветовања о томе, којим би путевима адвокатско удружење имало да пође и да ради, те да се увиди неодложна потреба, да се спремени пројекат законски, у духу тежња већ изјављених од стране удружења, на скупштини прими.

2, Одлучено је: Да се срећке друштвене не могу употребљавати на име претплате за „Бранич“, о чему известити заинтересоване личности.

XXX, 23 јануара 1901. Пошто се према одлуци конференције београдских адвоката питање: како да се нађе начин, да се код надлежних фактора поради да се спремени пројекат закона о јав. правозаступницима поднесе Народној Скупштини још овог сазива оставило управном одбору, то је управни одбор решио да изашље у Ниш нарочиту адвокатску депутацију, која ће код надлежних фактора поради, да пројекат не само буде поднет скупштини, него и вотиран по пројекту како га је г. Министар правде спремио.

У депутацију су изабрана ова г. г. адвокати: Н. П. Николић, Милан Миловановић, Ч. А. Костић из Београда, Алекса Фотић из Шапца и Душан Р. Николић из Крушевца.

XXXI, 2 фебруара 1901. Одлучено је: да се пређ. председник удружења г. М. Ст. Марковић, оптужи Министру правде и другим надлежним властима због неполагања рачуна.

Ну пре него се оптужи, да му се ова одлука саопшти писмено, с тим, да ће се иста одлука извршити у року од осам дана по саопштењу.

XXXII, 10 фебруара 1901. Одлучено је: да г. председник у име управног одбора изјави удовици пок. Илије Гладовића, адв. из Лознице, члана и повереника удружења, саучешће у тузи, која ју је снашла смрћу његовом.

У исто време изабран је за повереника друштвеног у Лозници г. Живан Шевић адв. о чему га известити.

XXXIII, 15 фебруара 1901 1, Пошто г. Б. Рајић, променом положаја, престаје бити члан управног одбора, то је одлучено, да се на његово место утврди за члана управног одбора заменик, који по реду долази г. Б. Орешковић.

2, Одлучено је: да се уважи усмена молба г. Милана Ст. Марковића да му се до 25 фебруара продужи рок за полагање рачуна.

Промене у судској струци. — Указом Њ. В. Краља од 24 пр. м-ца уважена је оставка на државну службу г. Милану Дан. Орељу, писару III класе шабачког првостеп. суда;

Указом од истог дана г. Момчило Маринковић, писар III кл. ваљевског првостепеног суда, премештен је по молби за писара исте класе шабачког првостепеног суда.

Указом од 13 овог месеца постављени су: за ванредног помоћника прве класе окр. подринског, а да врши дужност начелника истога округа г. Спиридон Поповић, судија шабачког првостепеног суда; за начелника прве класе среза косаничког округа топличког, г. Димитрије Барбуловић, судија алексиначког првостепеног суда; за начелника друге класе среза студеничког, окр. рудничког г. Јован Јовановић, судија прокупачког првостеп. суда, и за начелника друге класе среза бољевачког округа тимочког г. Велимир Х. Поповић, судија пожаревачког првостеп. суда.

Указом од истог дана постављени су: за судију шабачког првостепеног суда г. Михаило Обрадовић, начелник IV класе окр. крушевачког, по потреби службе; за судију пожаревачког првостеп. суда г. Борисав Алексић, начелник IV класе окр. моравског, по потреби службе; и за судију алексиначког првостеп. суда г. Будимир Маршићанин, начелник IV класе окр. врањског, по потреби службе.

Указом од истог дана пензионисан је г. Аврам Шокорац, судија Касационог Суда, а на његово место постављен је г. Љубомир Каменчић, начелник прве класе округа пожаревачког, по потреби службе.

Кретање правозаступника. — Указом од 13 овог месеца постављени су: за начелника IV класе окр. врањског, г. Бранимир Ј. Рајић, адвокат из Београда; и за начелника III класе окр. крушевачког, г. Радован Филиповић, адвокат из Крагујевца. — Декретом г. министра правде од 2 пр. мес. постављен је за правозаступника за град Београд, г. д-р Михаило Полијевић, бив. правозаступник из Шапца.

WWW.UNILIB.RS Конференција београдских адвоката на дан 21 јануара 1901

год. Пошто је и председник удружења изложио у главном циљу ове конференције, приступило се дебатовалу питања: на који начин да се подстакну надлежни фактори, да се поднесе Народној Скупштини спрењени пројекат о правозаступницима: да ли нарочитим изасланством, или да се упути писмена изјава? На конференцији је пало доста разлога и за једно и за друго; али је на завршетку донесена једногласна одлука, да се то питање остави Управи Удружења Јавних Правозаступника, да га она реши, како нађе да је најумесније.

† **Михаило Кр. Ђорђевић.** — У Београду је преминуо 3 јануара у крилу своје породице, а после кратког боловања Михаило Кр. Ђорђевић Државни Саветник. Покојник је рођен 16 марта 1850 па је, свршивши правне науке у Београду, отишао да се у њима јаче усаврши у Немачкој и Француској. За тим је наизменце био судски чиновник, тајник посланства (у Цариграду) и јавни правозаступник. Од године 1887 пов. Ђорђевић је имао видног удела и у свима нашим јавним пословима, и био наизменце министар правде, спољних и унутрашњих послова, а осим тога и посланик у Букурешту и Паризу, где га је у јесен 1893 опасно рано париски анархиста Леотије, од које су га смртне рапе једва отели најбољи париски лекари, те се од ње придигао тек у пролеће год. 1894. Покојни Ђорђевић је написао *Енциклопедију Права* (Београд 1885), а писао је и о *Постанку менице*. Као министар Правде извршио је наименовање судија по Уставу од 1888, и ма да је припадао једној странци, гледао је да што већма сачува неутралност и интегритет наших судова. Уживао је увек глас часна и поштена човека, а био је пријатељ коме је у нашем друштву тешко наћи равна. Бог да му душу прости!

† **Илија Гладовић.** — 6 овог месеца преминуо је у Лозници један од вреднијих радника на правничком пољу, сарадник нашег листа Илија Гладовић, јавни правозаступник при лозничком првостепеном суду. Покојник је напрасно отишао с овог света у најбољем добу, у тридесетим годинама живота, када се много полагало на њ' и много очекивало од њега, јер је то и обећавао. Нека му је лака земља! Бог да му душу прости!

† **Артур Дежарден.** — Ахил Артур Дежарден (Desjardins) рођен је 8 новембра (по н. к.) 1835 у Француској, а постао је доктор права 1858. Од тога времена био је без прекида у судској и адвокатској пракси и преминуо је крајем јануара ове године у Паризу као главни држ. тужилац при највишем суду у Француској. Познат је по својим многобројним научним радовима нарочито на пољу Кривичног и Међународног Права. С тих својих

радова дошао је био до таквог гласа, да је пре две године по-
 частвован ретким одликовањем, да буде изборни судија у једном
 спору између Белгије и Инглеске. Био је члан Француског Ин-
 ститута, потпредседник Института за Међународно Право, Друш-
 тва Против Ропства, Француског Друштва за Изборно Суђење
 међу Државама и Народима, почасни председник Друштва Против
 Безбожности, а са великих заслуга одликовала га је не само Фран-
 цуска, већ и белгијска, грчка, данска, италијанска, шпанска влада
 и т. д. Прошлог лета је још радио с особитом преданошћу у Нев-
 шателу за време последњег састанка Института за Међународно
 Право, али су се на њему већ примећавали велики и озбиљни знаци
 болести. Наука и француско правосуђе губе његовом смрћу једног
 свог великог и одличног поборника.

На његовом погребу држао је врло дирљив говор, у име фран-
 цуске Академије, г. гроф De Franqueville председник одсека за
 моралне и политичке науке, у коме су истакнуте велике заслуге
 покојниково за правну науку. [Séances et travaux de l' Académie
 des Sciences, Morales et Politiques, 1 février 1901.].

† **Светозар Кара-Петровић**, правозаступник из^е Пожаревца,
 умро је 8 овог месеца.

Министарске промене. — Последњом министарском проме-
 ном у Србији, ресор министарства правде узео је Г. Алекса С.
 Јовановић, министар председник, а досадашњи министар правде, Г.
 Настас Антониовић, постављен је за председника Главне Контроле.
 Министар унутрашњих дела, Г. Лазар Поповић, постављен је за
 члана Државног Савета, а за министра унутрашњих дела постав-
 љен је Г. Никола Стефановић, председник Главне Контроле. Уз то
 је наш посланик у Букурешту Г. д-р Милован Ђ. Миловановић
 постављен за министра народне привреде.

Нов професор. — Д-р Мил. Р. Веснић, пређашњи професор
 Међународног Права на Великој Школи, уредник нашег листа и
 хонорарни професор међународног и ратног права у Војној Ака-
 демији, постављен је указом Њ. В. Краља за редовног професора
 Међународнога Права на Великој Школи.

Међународно Удружење за упоредно изучавање Права. —
 У месецу јануару тек. године имало је Међународно Удружење за
 упоредне правне и привредне науке две седнице. Прва седница
 одржана је 5. јануара (п. н.). На овој седници прочитао је Г. д-р
 Адолф Менцел, редовни професор права на бечком свеучилишту,
 своје предавање о „Смрти Сократовој.“ Дуго је међу правницима
 било неспорно питање, да је над Сократом извршена праведна

смртна пресуда. Али су на супрот томе гледишту, у новије доба, изишли са својим радовима: најпре Хегел, потом Форхамер, Кели, Гроте, и најпосле Гомперг, и покушали су, да подведу под извесне правне одредбе или бар да оправдају пресуду атинског поротног суда. У најновије доба, вели д-р Менцел, енергично је устао у одбрану Гомперговог мишљења професор Полман у своме делу „Сократ и његов народ“ и изнео је доказе, да је пресуда, изречена над Сократом, гнусни акт освете, и да је она психолошки поступак, који потиче из народног господарства. Д-р А. Менцел налази, да се не може постићи потпуна тачност у одређивању узрока овог жалосног догађаја, бар не према стању наших извора. Па ипак се даје понешто поставити на јаснијој основи. 1) ако се поједини ступњци процеса тачно разликују и посматрају у правој узрочној вези, оделито; 2) ако се испитају правни основи овог чувеног судског процеса изближе; и 3) ако се пажљиво проуче особити политички и друштвени односи у време овог Сократовог процеса. После изложеног, д-р Менцел прелази на проматрање извора; излаже, са којих разлога не заслужује никакве пажње Ксенофон, у колико се може поклонити вере Платоновој апологији, и упозорава на неким местима на новооткривено дело Аристотелово, *Атинска Држава*, особито на прилогак о политичком положају главног тужиоца Анитоса. Говорник описује главне моменте претреса, тужбу, њихове стварне основе, одбрану Сократову, распру о кривници, распру о одмеравању казне и смртну пресуду. У том разматрању упозорава на особености атичког правосуђа, на недостатак браниоца, на односе судија према парничним странама и на право помиловања поротног суда. Пропраћа политички положај Атине у међувремену 403—399 године, у које се време ова парница водила. На завршетку говорник закључује, да ни окривљење, а нарочито смртна пресуда, нису могли бити систематична последица оптужбе. Није могао избећи чуђење, како су маља *fide* тужиоци и судије дошли до убеђења о кривници Сократовој.

Друга седница Међународног Удружења одржана је 30 јануара (п. н.). На овој седници прочитао је своју расправу г. д-р Понтус Фалбек, редован професор државних наука на свеучилишту у Лунду (Шведска) о „*основима шведског устава*“. С обзиром на њихов постанак и њихово порекло могу се садањи уставни поделити на историјске и доктринерне. Први су столетни, и њихов постанак и њихов почетак се не зна, други су са свим нови и датирају се каквим новим, одређеним догађајем, обично каквом револуцијом, или каквим другим народним покретом. Даље су историјски уставни резултат дугог развића, и представљају у датом

случају целокупност искуства, које је посматрани народ поцрпао из свог живота; доктринерни, пак, обележавају, као главног инспиратора свог, јаку потребу, али истовремено у велико и политичке идеје свога доба; — отуда и носе назив доктринерни. Историјских устава, у наведеном смислу, има данас свега два: енглески и шведски. Сви се остали могу назвати доктринерним, ма да и они постају временом историјски. У Шведској је данас у сили устав од 1809 године, и постављен је на старој основи; два су главна фактора, краљ и народ. Формалне измене устава, које су наступиле после 1809 године, међу њима преображај дотадањег народног представништва у модерни дводомни систем, исто тако и преустројство државног савета (министарства) 1841 и 1876 године, који су имали у својим рукама сељаци, нису у ствари ни у колико променили основе уставности. На против, наступиле су фактичне измене у односима власти оба државна фактора, најпре ближим специјализацијом буџета, које је влади сужавало слободу кретања; за тим јачим учешћем народног представништва у државним пословима. Последње је дотле довело, да су измењане улоге народног представништва и владе у јавним пословима. По мишљењу законодавца од 1809 године, влада треба да је моторна снага у државном животу, народно представништво пак треба да је „мудро и право у потпомагању, а чврсто и одлучно у оцонирању“. Тај однос постао је у извесној мери обратан — вели на завршетку д-р Фалбек.

Један дародавац. — Г. D-г Foelix Stoerk, одлични професор права у Грајфсвалду, који је продужио издавање Мартенсове збирке: *Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international*, имао је доброту да до сада њиме публиковане евоке, као поклон од своје стране, пошаље нашем Правничком Факултету, Г. Старешина Прав. Факултета, у име својих колега и своје, заблагодарио се је уваженом професору на овој његовој пажњи.

Бележимо с радошћу ову појаву, јер релације професора наше Вел. Школе са професорима и научницима страних држава могу само бити од кориснога утицаја на развиће науке код нас, где је она још тако млада.

Правничке клинике. — Немачки стручни часопис *Deutsche Juristen-Zeitung*, у свом броју од 1 нов. пр. год., донео је чланак г. D-га Frommhold-а, проф. права у Грајфсвалду, под именом „*Juristische Kliniken*“ (стр. 448. а 450.). Ту се износи оригинална и примамљива мисао о установљењу *правничких клиника*, са додатком сличним оном коме одговарају медицинске клинике, т. ј.

Ученицима би професор имао да, у присуству својих ученика, расправи конкретне правне случајеве које би пред њега, у виду консултације, изнеле заинтересоване личности. Као год што медицински асистенти примењују теориско знање своје на пацијентима који ради лечења долазе на клинике, тако би, у једној правној клиници, ученици права имали прилике да се, на случајевима из самога живота пред њих изнесеним, вежбају у правним питањима, и тиме пре самога изласка из школе, стекну способност да од свог теориског образовања у пракси виде користи.

Ми ћемо, у осталом, донети доцније овде у целини речени чланак г. Frommhold-а.

Донети закони на овогодишњој ванредној Скупштини. — У ванредном сазиву овогодишње Народне Скупштине донети су ови закони: „Закон финансијски за 1901 годину“, „Закон о устројству војних судова“, Закон о Народној Библиотеци“, „Закон о окружним, среским и општинским буџетима“, „Закон о повластицама Извозне Банке“, „Закон о уређењу топчидерске Економије“, „Закон о изменама и допунама у закону о устројству судова“, „Закон о устројству војске“, „Закон о изменама и допунама у закону грађевинском за варош Београд од 11 децембра 1896 године“, „Закон о уређењу Државне Статистике“, „Војни Казвени Законик“.

Конференција мира. — Госп. д-р Војислав Ст. Вељковић пише у „Српском Књижевном Гласнику“ о конференцији мира која је на позив Њ. В. Цара Николе одржана у Хагу у лето 1898. У једној од наредних свезака нашега листа донећемо из пера истог писца расправу о закључцима ове конференције с обзиром на међународни изборни суд.

Шематизам одликаних лица. — Израђен је нарочити шематизам одликаних лица, која су по азбучном реду поређена, испод сваког ордена нашег и страног. Овај шематизам може се добити у канцеларији Краљевих Ордена по дин. 5:50 комад.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИСПРАВКА

У 1. броју „Бранича“ за месец јануар тек. године, а у књижевном прегледу, изишао је први део критике г. Ђ. Карајовановића на „Право Трговинско“ од Јов. С. Миловановића, хонорарног наставника трговинског права у држ. трг. школи. У именованом чланку поткрале су се ове грешке, које кваре смисао, те их на овом месту исправљамо:

На стр. 80 у 8 реду одоздо стоји: „Ми знамо, да се, поводом трговине, порађају и такви послови из којих се развијају после правни односи не само између појединаца као приват. лица с једне стране и јавних власти с друге стране...“ а треба да гласи: „Ми знамо, да се поводом трговине, порађају и такви послови из којих се развијају после правни односи не само између појединаца, као приватних лица, *већ и између појединаца као приватних лица с једне стране и јавних власти с друге стране.*“

На стр. 82 у 8 реду одозго стоји цитат: „Трасант је прави главни дужник, јер *трасант* кад издаје меницу обећава ремитенту, да ће му исту *трасант* платити“..... а треба да гласи овај став: „*трасат* је прави и главни дужник; јер *трасант* кад издаје меницу обећава ремитенту да ће му исту *трасат* платити.“

На стр. 84 у 23 реду озго стоји: ...„г. Миловановић документује, да је побркао појмове о акцептанту и *трасанту*...“ а треба: „г. Миловановић документује да је побркао појмове о акцептанту и *трасату*.“